

Odrasli likovi u tri djela Nade Mihelčić

Bevanda, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:282302>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

NIKOLINA BEVANDA

DIPLOMSKI RAD

ODRASLI LIKOVI U TRI DJELA

NADE MIHELČIĆ

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

PREDMET: Suvremene književne teorije u dječjoj književnosti

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Nikolina Bevanda

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Odrasli likovi u tri djela Nade Mihelčić

MENTOR: prof. dr. sc. Diana Zalar

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak

Summary

1.	UVOD.....	1
2.	Tabu teme u književnosti za adolescente.....	4
2.1.	Narkomanija.....	5
2.2.	Smrt.....	5
2.3.	Razvod.....	6
3.	Tabu teme u tri djela Nade Mihelčić.....	7
3.1.	Narkomanija u romanu Zeleni pas.....	7
3.2.	Smrt u romanu Bilješke jedne gimnazijalke.....	9
3.3.	Razvod u romanu Draga mama.....	10
4.	Uvođenje odraslih likova i događaja.....	12
4.1.	Retrospektivno uvođenje.....	12
4.2.	Kronološko uvođenje.....	17
5.	Svjetonazori odraslih likova.....	19
5.1.	Tradicionalni svjetonazor.....	19
5.2.	Demokratski svjetonazor.....	20
5.3.	Liberalni svjetonazor.....	22
6.	Odgojni stilovi.....	23
6.1.	Autoritarni odgojni stil.....	23
6.2.	Permisivan odgojni stil.....	24
6.3.	Autoritativan odgojni stil.....	24

6.4.	Indiferentni odgojni stil.....	25
7.	Komunikacija odraslih likova.....	26
7.1.	Neverbalna komunikacija.....	27
7.2.	Verbalna komunikacija.....	28
8.	Klasifikacija odraslih likova.....	31
8.1.	Kompleksnost odraslih likova.....	31
8.2.	Važnost odraslih likova za fabulu romana.....	34
9.	ZAKLJUČAK.....	36

LITERATURA

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Sažetak

Odrasli likovi u tri djela Nade Mihelčić

Svrha ovog rada je analizirati odrasle likove u tri romana spisateljice Nade Mihelčić. U radu se govori o romanima Bilješke jedne gimnazijalke (2005), Zeleni pas (2009) i Draga mama (2015). U sva tri djela prisutne su tabu teme koju su sve učestalije u dječjoj i adolescentskoj književnosti pa se na početku rada detaljnije obrađuju jer su značajne za obradu teme rada. Poseban naglasak stavlja se na smrt, narkomaniju i razvod koje su spominju u navedenim djelima. Primjetan je sve veći upliv teških tema u zadnjim desetljećima. U središnjem dijelu rada tri navedena romana analiziraju se na temelju uvođenja likova i događaja u svako pojedino djelo pri čemu se naglasak stavlja na retrospektivno i kronološko uvođenje. Slijedi proučavanje odraslih likova kroz njihove tradicionalne, demokratske i liberalne svjetonazore. Poseban osvrt daje se na odgojne stilove koje odrasli likovi primjenjuju, a nastavno i na komunikaciju, verbalnu i neverbalnu. Kako je u analiziranim romanima prisutan veliki broj odraslih likova koji su manje ili više zastupljeni navedena je i klasifikacija odraslih likova po kriteriju kompleksnosti i važnosti za fabulu romana čime je predstavljen značaj koji odrasli likovi igraju u životu glavnog lika. Analize odraslih likova potkrijepljene su citatima te na kraju rada slijedi zaključak u kojem se iznosi utjecaj spisateljskog opusa Nade Mihelčić na suvremenu dječju i adolescentsku književnost te važnost pobližeg promatranja odraslih likova kao neodvojivog dijela suvremenog obiteljskog romana.

Ključne riječi: Nada Mihelčić, adolescentska književnost, tabu teme, likovi odraslih

Summary

Adult characters in three novels by Nada Mihelčić

The goal of this thesis is to analyse adult characters in three novels written by Nada Mihelčić. In this thesis we are working with "Schoolgirl's notes" (2005), "The green dog" (2009) and "Dear mum" (2015). The three novels deal with taboo subjects that are now mostly common in children and adolescent literature, and as such are being dealt with in detail at the beginning considering they are of most importance for the thesis theme. Special attention is being drawn to death, drug abuse and divorce that are being mentioned in said novels. Noticeably, we see a lot more difficult subjects being addressed throughout the last few decades. In the middle part of the thesis, the three said novels are to be analysed on the basis of drawing characters and situations in each particular novel with the attention paid to retrospect and chronology. Following that, adult characters are to be studied throughout their traditional, democratic and liberal views. Special attention is to be paid on upbringing styles of adult characters, and their communication skills, verbal and non verbal. As for the analyzed novels which have more or less the presence of the adult characters the classification is stated by the criteria of complexity and importance for the novels' story where the significance of the adult characters that play a part in the main character's life is presented. Analysis of all adult characters are backed up by quotes and at the end of the thesis there needs to be a conclusion in which there is a discussion of how Nada Mihelčić's work affected modern children and adolescent literature and the importance of studying adult characters closely as unavoidable part of modern family novel.

Key words: Nada Mihelčić, adolescent literature, taboo themes, adult characters

1. Uvod

Obitelj je kroz povijest mnogim piscima bila polazište stvaranja priče. Ruski klasik L.N. Tolstoj svoj roman Ana Karenjina započinje svjetski poznatim citatom. „Sve sretne obitelji nalik su jedna na drugu, svaka nesretna obitelj nesretna je na svoj način“. U tom citatu izrečena je sva složenost stvaranja obiteljskog romana s teškim životnim temama. U književnosti za djecu i adolescente tema obitelji se često susreće. Pisati za djecu i adolescente je svakako izazov i pisci takvih djela moraju uzimati u obzir dječje izvantekstualno iskustvo. Čitatelj u procesu čitanja oblikuje predodžbe o likovima, događajima i značenju opisa na osnovu svakodnevnih aktivnosti i spoznaja (Grosman, 2010). Mihelčić u intervju (Đokić i Bjelčić, 2009) namijenjenom stvaranju antologije hrvatske proze za mlade kaže da ako mladog čitatelja želite podučiti i upozoriti onda to ne možete raditi stilom koji mu je neprihvatljiv već je važan silan trud prilagođavanja stila i navođenja djeteta na zaključivanje kako bi usvojilo ono što je piscu važno, a da to ne zvuči poput zabrane (Đokić i Bjelčić, 2009). U našem vremenu, obitelj nagrizaju različiti problemi te ju pretvaraju u ekscesnu kategoriju (rastava, napuštanje obitelji, droga, bijeg od kuće..), a posljedično obitelj gubi status istinskog utočišta (Bošković, 2005).

Nada Mihelčić u takvom suvremenom književnom okruženju nije iznimka u odnosu na gore rečeno. Svojim djelima svrnula je pogled javnosti na probleme suvremenog društva, ali ponajviše na djecu i adolescente i na sve ono što prati njihovo odrastanje u svijetu koji je više no ikad sklon promjenama. Uloga odraslih u životu djeteta i adolescenta je značajna i u svojim djelima ona ne bježi od te činjenice već odrasle likove stavlja u sam srž zbivanja dajući im kompleksnost i razvojni put kroz sve događaje. Oni nisu samo likovi koji „stoje“ u fabuli već iz svoje odrasle uloge utječu na razmišljanje dječjih i adolescentskih likova, na njihove odluke i na njihov budući život. Spisateljica Nada Mihelčić obitelj i obiteljske odnose za svog života predstavila je širokom krugu čitatelja, kako dječjih tako i odraslih. Rođena je u Zagrebu 1946. godine i tijekom života dugi niz godina radila je u izdavaštvu. Bavila se astronomijom, alpinizmom, a prvi roman napisala je tek u zreloj dobi. Roman „Zeleni pas“ dobitnik je nagrade „Anto Gardaš“, „Mato Lovrak“, „Grigor Vitez“ i međunarodne nagrade „Mali princ“ dok je roman „Bilješke jedne gimnazijalke“

uvršten u lektiru za osnovnu školu.¹ Nada Mihelčić umrla je 2015. godine te je iza sebe ostavila rukopis romana *Draga mama* koji je objavljen nakon njezine smrti te se smatra njezinim najzreljim ostvarenjem (Kos–Lajtman, 2015).

Iako su djela koja se spominju u naslovu ovoga rada prvenstveno namijenjena adolescentima u ovom radu iznosi se reprezentacija odraslih likova i analizira se njihova interakcija s dječjim i adolescentskim likovima te posljedice tih interakcija. Posljedice pritom nisu ukrašene, niti romantično prikazane. Nada Mihelčić odrasle likove ogoljuje i čitatelju daje na uvid najintimnije dijelove suvremenog i moguće realnog obiteljskog života. U romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* govori se o junakinji koja je izgubila roditelje u prometnoj nesreći. Glavni lik autorica je odabrala nasumično da bi junakinju potom promatrala ispod lupe i razaznavala njezine potrebe i sredinu u kojoj se nalazi (Đokić i Bjelčić, 2009). Junakinja se osamostaljuje, ali je utjecaj njezinih roditelja i dalje prisutan kroz njezina prisjećanja. Ona je samosvjesna petnaestogodišnjakinja koja živi sama, materijalno je zbrinuta i kroz život raste i razvija se uz materijalnu i psihičku pomoć brata Luke koji radi kao pomorac.

U djelu koje će se također analizirati u ovom radu naslova *Draga mama* opisuju se odrastanje glavne junakinje Viktorije u obitelji narušenih odnosa s naglaskom na odnos majke i kćeri. Odnos koji spisateljica također razvija kroz priču je bračni odnos koji itekako ima utjecaj na glavnu junakinju i cjelokupnu obiteljsku strukturu. Glavna junakinja nikako ne uspijeva pronaći zajednički jezik sa svojom majkom što dovodi do njezine odluke da oстане živjeti s ocem nakon majčina odlaska s novim partnerom u Norvešku. Ona i njezin otac razvijaju prisan odnos s ocem njezine najbolje prijateljice koji njezinoj financijski posrnuloj i u tom dijelu romana, nepotpunoj obitelji, nudi zajednički život što dovodi do uplitanja socijalne službe radi razrješavanja pitanja je li otac junakinje u homoseksualnoj vezi s ocem najbolje prijateljice.

Mihelčić u svakom svom romanu otvara pogled mladog čitatelja prema pozitivnim društvenim i općeljudskim vrijednostima – toleranciji, uvažavanju različitosti, odupiranju pomodnosti i pritom izdvaja slobodu od pogrešnih društvenih vrijednosti (Kos-Lajtman, 2015).

¹ Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, <http://www.hdkdm-klubprvihpisaca.hr/mihelcic-nada/>

U djelu *Zeleni pas* glavna junakinja je neimenovana mlađa sestra djevojke Vlatke koja koristi narkotike što obitelj postupno uništava i otuđuje ih jedne od drugih. Glavna junakinja živi u stanu od 70-tak kvadrata s bakom, roditeljima, Vlatkinim bratom blizancem i mlađim bratom. Roditelji glavne junakinje su usmjereni na teškoće kroz koje prolazi Vlatka dok se mlađi članovi obitelji osjećaju zapostavljeno i okreću se baki kao najčvršćem obiteljskom stupu premda ni ona ne ostavlja takav dojam. Kako vrijeme teče obitelj se suočava s financijskim teškoćama, neiskrenostima, moralnim dvojabama i svim problemima koje nosi suživot s ovisnikom. Mihelčić govori da se ne ustručava pisati o teškim temama, ali da joj bilo teško pisati o Vlatkinoj smrti. Željela je osvijestiti da žrtve nisu samo ovisnici nego se ovisnost reflektira na sve članove obitelji pa i šire. Iako su joj neki zamjerali takav kraj iskoristila je intervju kako bi naglasila da odrasle osobe trebaju znati da „sretan kraj“ zapravo nije sretan.² Obitelj je za djevojke – pripovjedačice polazište životnih spoznaja, stavova, njihov mali svijet ponekad ispunjen humorom, a ponekad nesuglasicama i svađama s odraslim članovima obitelji. U svim poglavljima rada djela se analiziraju zasebno kroz analizu odraslih likova, njihove osjećaje, postupke, položaj u društvu. U intervju (Đokić i Bjelčić, 2009) na pitanje kako stvara likove Nada Mihelčić odgovara da likove uvodi tijekom pisanja, pojavljuju joj se iz čista mira, a potom ih istražuje kakvi su i zašto su u romanu. Autorica sebe smatra prvim i najvažnijim čitateljem. Duboko je uvjerenjena kako je pisanje za mladi naraštaj zahtjevno. Fabulu smatra važnom jer nosi poruku koja ju motivira te ju stavlja u okruženje zanimljivo djeci pazeći pritom i na stil (Đokić i Bjelčić, 2009).

² Gradska knjižnica Rijeka, <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Lokacije/Zupanijski-bibliobus/Novosti/Nada-Mihelcic-Potaknimo-djecu-da-misle-svojom-glavom>, 12. 8. 2020.

2. Tabu teme u književnosti za adolescente

Tabu se u književnosti može javiti na razini izbora riječi ili na razini teme (Saksida, 2002). Tabu teme, u koje spadaju narkomanija, smrt i razvod, opisane u ovom poglavlju, prije 60-tih godina prošlog stoljeća slabo su ili nikako bile zastupljene u dječjoj književnosti. Dječja književnost danas ima pravo, ali i obvezu nastanjanja tabu tema zato što je današnji mladi čitatelj suočen s njima u zbilji (Hranjec, 2002). Osamostaljenjem Hrvatske dolazi do reduciranja biblioteka te se naslovi objavljuju u smanjenim nakladama. Ukida se biblioteka Vjeverica te urednica Vera Barić pokreće biblioteku Stribor u kojoj počinju objavljivati suvremeni hrvatski autori. U drugoj polovici devedesetih prošloga stoljeća nastupa zlatno doba književnosti za adolescente povezano s utjecajem Dubravke Težak i njezine uredničke politike (Hameršak i Zima, 2015) da bi zadnjih godina došlo do uspavanosti jednim dijelom i zbog upliva inozemnih hitova (Bjelčić, 2009). I sama autorica djela koja se analiziraju u ovom radu na pitanje kako bi definirala „književnost za mlade“ odgovara izričitim zahtijevanjem brisanja navodnika. (Đokić i Bjelčić, 2009). Oskudni književno – povijesni diskurs o adolescentskoj književnosti obilježavaju terminološki prijepori, borba za povlaštenu status kao zasebnog književnog sustava te povijesne, kulturološke pa i političke konotacije (Hameršak i Zima, 2015). Termin adolescentska književnost nije povijesno opterećen (Hameršak i Zima, 2015) pa će se koristiti i u ovom radu. Suvremene pisce književnosti za djecu i adolescente počinje sve više zanimati odnos roditelja i djece te odgovornost roditelja u vođenju djeteta prema samoostvarenom odraslom čovjeku. U radu *Bol odrastanja: droge, sex i ...* (Lavrenčić Vrabec, 2002) navodi se mijenjanje slike odraslih kao literarnih likova u drugoj polovici prošlog stoljeća. Odrasli se više ne prikazuju kao potpuni i nepogrešivi autoriteti već kao realni ljudi s mnoštvom mana. U literarnim djelima pojavljuju se zaposleni roditelji koji su, zbog svoje prezauzetosti ili nezainteresiranosti neuspješni u odgoju svoje djece. U šezdesetim i sedamdesetim godinama roditelji su zbačeni iz nadređenog položaja u odnosu na dijete i pisci sve više opisuju loše obiteljske odnose koji su za mlade ljude izvor patnje i boli. Pisci počinju pisati o iščezavanju i slomu tradicionalnih obiteljskih vrijednosti, raspadu tradicionalne obitelji. Tako se u literarnim djelima počinju pojavljivati propadanje brakova, rastava roditelja, samohrane majke, roditelji koji su alkoholičari, likovi majki koje su nezadovoljne žene, žene koje psihički upropaštavaju svoje muževe i koje mogu s takvim postupcima uništiti svoju djecu (Lavrenčić Vrabec, 2002).

2.1. Narkomanija

U obiteljima u kojima je droga svakodnevica narušena je stabilnost obiteljske strukture i roditelji često ne uspijevaju pronaći ravnotežu između ispravnog roditeljskog pristupa i ljubavi prema svojoj djeci. Droga je okidač mnogim teškoćama, ali i roditeljskom preispitivanju vlastitih postupaka. Pritom se ne narušava samo mikrorazina obitelji nego i makrorazina, odnosno povezanost obitelji s bližom okolinom i drugim društvenim strukturama. Pažnju čitatelja širom svijeta privukla je knjiga *Mi djeca s kolodvora Zoo*, mlade njemačke narkomanke, petnaestogodišnje Christiane F. koja surovo i realno prikazuje život narkomana. Bila je to prva knjiga koja je čitatelju otvorila svijet ovisnika, kojima je droga jedino utočište i zakon. Knjiga je izazvala različite reakcije odraslih. Jedni su smatrali da je knjiga kao takva potrebna dok ju drugi nisu odobravali te se smatrala lošim primjerom mladima (Lavrenčić Vrabc, 2002). Narkomanija u književnosti za adolescente prisutna je od tada u puno većem obimu. Djela u kojima se spominje, kao tema ili motiv, prate posljedice uživanja droge i sliku razvoja društva u kojem obitavaju narkomani. Knjiga *Džank* (1998), Malvina Burgessa, ilustrativni je primjer ovisnika o heroinu kojega u svijet droge dovode neuređeni obiteljski odnosi (Lavrenčić Vrabc, 2002). Kada govorimo o suvremenoj prozi, granice između književnosti za odrasle i adolescente su gotovo izbrisane. Suvremeno društvo to čini svojim razvojem. Dovoljno je pogledati društvene mreže ili vidjeti naslovnice pa se lako može zaključiti da književnost za djecu i adolescente zahtijeva pisanje i o teškim temama. Narkomanske teme su neugodne i teške, ali su životne. Pisaci trebaju pisati o narkomaniji, uvesti dijete pa i odraslog čitatelja u svijet pred kojim često zatvaramo oči, a u kojem obitavaju mladi kojima je potrebna pomoć. Književnost je lijek, navodi se u istoimenom radu, priča ima čudesnu moć, odgovara na pitanja i daje smjernice iz različitih problemskih situacija (Čičko, 2002).

2.2. Smrt

Smrti se u obiteljima dvojako pristupa, dok se u nekim obiteljima o smrti govori kao o nečemu neizbježnom i prirodnom, u drugim obiteljima smrt je tema o kojoj se ne govori. Odrasli se i danas pitaju na koji način djetetu objasniti smrt i koji je pravi način reagiranja, a da pritom djetetu ne izazovemo dodatnu traumu. U radu *Smrt u prozi za djecu i mladež* autorica Dragica Haramija (2002) piše da ćemo književna djela

o smrti prepoznati u lijepoj književnosti tako što tema smrti zahvaća čitavu radnju, npr. u *Zbogom, Dedek* (Elfie Donnelly) gdje se smrt prikazuje kao tragičan gubitak voljene osobe ili je smrt motiv u književnosti za djecu i adolescente što je poprilično često. Autorica nadalje spominje da književna djela s motivom smrti možemo podijeliti u dvije skupine: motiv smrti je naznačen u uvodu, a smrt se ne odnosi na glavni lik već je dio osnovnog zapleta radnje i motiv smrti predstavlja rješenje fabule te u takvim primjerima umire glavni ili drugi lik. Djela, bilo da se radi o romanima ili pričama, koja govore o smrti, a namijenjenoj su djeci i adolescentima mogli bi biti dobar poticaj za razgovor i pripremu na smrt ili pružanje utjehe djeci kojoj je već umro netko od bližnjih. Djeca dobivaju percepciju smrti, lakše se nose s gubitkom i spoznaju da nisu usamljeni u svojoj tuzi već da je smrt neodvojivi dio života.

2.3. Razvod

Razvod je uvijek izvor stresa za dijete, bez obzira na dob i za sobom povlači promjenu obiteljske svakodnevice, drugačije vrste odgovornosti i mijenjanje uloga unutar obitelji. Jednoroditeljske obitelji susreću se s mnogim teškoćama. Neke se s njima nose uspješno dok druge trebaju pomoć. U oba slučaja podrška okoline je itekako važna. Autorica Dubravka Zima u radu *Spolni identitet i stereotipi: jesu li spolne uloge tabuizirane u hrvatskoj dječjoj književnosti?* (2002) govori da je već u djelu Ericha Kastnera *Blizanke* (1949), kad je rastava bila društveni tabu, ista ciljano opisana i s time povezan raspad obitelji. Stjepan Hranjec u radu *Obitelj u hrvatskom dječjem romanu* (2005) govori da u suvremenim prilikama sve češće susrećemo nepotpunu obitelj. Za primjer uzima djelo Nade Iveljić *Sat očeva* (1980) gdje se spominje djevojčica i njena samohrana majka. Prema Hranjecu tematikom nepotpune obitelji bavi se i autor Miro Gavran u djelu *Sretni dani* (1994) koji piše o dva dječaka od kojih jedan ima samo mamu, a drugi samo tatu. Ako se u današnjim teorijskim pristupima na obitelj gleda kao na jednu povezanu cjelinu koja je organizirana i međusobno interaktivna onda je činjenica da je u suvremenoj obitelji, koja je doživjela rastavu roditelja ili je u tom procesu, cjelina sustava dobrano pokidana (Hranjec, 2002).

3. Tabu teme u tri djela Nade Mihelčić

Nada Mihelčić u eseju *Pisac za djecu i mlade – nimalo lak posao* (2012) osvrnula se na odabir teme te je vrlo jednostavno objasnila da nakon odabira teme slijedi vrlo jasna podjela kome je knjiga namijenjena jer će se knjiga namijenjena djeci po svemu razlikovati od one namijenjene odraslima, pa imale one univerzalnu temu poput ljubavi, poštenja i slično. Pisac nakon toga mora znati izabrati i prilagoditi ambijent, stil i jezik kako bi ga generacija kojoj se roman obraća čula. Tabu teme u tri djela ovoga rada su pisane su za adolescente i, kako je Mihelčić zgodno primijetila, ona vrlo dobro zna što pisac želi reći.

3.1. Narkomanija u romanu *Zeleni pas*

Nada Mihelčić o narkomaniji piše u djelu *Zeleni pas*. U tom djelu obiteljski događaji prikazani su s gledišta osamnaestogodišnje djevojke koja se retrospektivno prisjeća pokojne sestre Vlatke. Vlatka je umrla od posljedica uzimanja droge (obolijeva od hepatitisa zbog korištenja zaražene igle), a kroz gledište pripovjedačice čitatelj dobiva uvid u najintimnije obiteljske drame koje su posljedice života s narkomanom. U ovom radu prvenstveno se analiziraju odrasli likovi. Međutim, struktura obitelji nije odvojiva te na ponašanja i osobnost svih likova pa tako i odraslih djeluje međusobna interakcija. Interakciju među likovima Mihelčić prikazuje kroz unutarnje monologe djevojki pripovjedačica i životno realne dijaloge. Umjesto posvete, na samom početku djela, Nada Mihelčić borbu s drogom opisuje kao rat u kojemu stradaju mnogi, a o tome ratu i njegovim posljedicama (mrtvi, ranjeni, osiromašeni) rijetko tko govori. Naglašava kako će čitatelj uvidjeti kako je malo potrebno za sretan završetak obitelji koja se suočava s narkomanijom. Roditelji se suočavaju s kćeri narkomankom, a Mihelčić kroz kazivanje priče prikazuje svu roditeljsku bol i nemoć zbog događaja koji prate Vlatku, a posljedično i ostale članove obitelji. Mihelčić je knjigu posvetila svakom mladom biću i svakom roditelju, za koje češće pronalazimo riječi osude nego riječi suosjećanja i ljubavi. Čitatelj kroz priču često nailazi na roditeljske pogrešne procjene i negiranja situacije. Glavna junakinja osvještava roditeljima da Vlatka koristi tablete nakon što Vlatka pobjegne, a policija po roditeljskom pozivu dolazi u kuću. Majka se teško nosi s otkrivanjem obiteljskih problema pred strancima pa ignorira riječi mlađe kćeri. „Tu me mama prekinula, raspitujući se o kakvoj to vražjoj glavobolji trabunjam i onda je počela uvjeravati

policiju kako je Vlatka zdrava kao dren i kako na mene ne trebaju obraćati pozornost.“ (Mihelčić, 2009:81). Nada Mihelčić jasno daje čitatelju do znanja koliko je važno sagledati i roditeljsku percepciju obiteljskog života s ovisnicom. Roditelji u djelu *Zeleni pas* primarno su posvećeni problematičnoj Vlatki zbog čega nesvjesno zapostavljaju drugu djecu. Iako im to nije bila namjera, u jednom trenutku postaju svjesni zapostavljanja ostale djece zbog burne reakcije glavne junakinje. „Nikada nisam bila tvoje dijete onako kako je to bila Vlatka! Sve što pokušam, to si ti već davno napravila s Vlatkom! Mene vidiš samo ako me želiš kazniti ili se nekome narugati.“ (Mihelčić, 2009:111) Majčina blaga reakcija i pozivanje djeteta na utjehu čitatelju daje do znanja kolika je količina boli i zbunjenosti u roditeljskim postupcima. Majka se opravdava te ju tješi i govori joj koliko ju stvarno poznaje. Očevu neverbalnu reakciju Mihelčić ne opisuje, ali riječi čitatelju dovoljno govore koliko je i njemu važno da opravda njihove postupke koji su doveli do osjećaja nevidljivosti kod glavne junakinje.

"Slušaj dušo, rekao je tata, s Vlatkom nije lako. Od dana kad je prohodala ona ide nekim svojim putem kojega mama i ja teško možemo nadzirati. I ne radi se o tome da je volimo više nego vas ostale, samo nam je za nju potrebno mnogo više vremena." (Mihelčić, 2009:113)

Nakon toga događaja, čitatelju će se učiniti kako sve ide nabolje. Međutim, tome nije tako. Događaji se izmjenjuju i dinamika radnje ide od mirnih obiteljskih dana do dana u kojima se ne vidi izlaz. Svijet narkomana u romanu nije prikazan, čitatelj dobiva tek fragmente Vlatkine sudbine i njezinih stanja, ali i kroz te crtice čitatelj dobiva dovoljnu količinu informacija o kontinuitetu Vlatkina propadanja. Kako radnja odmiče, odrasli likovi su sve slojevitiji i razvijaju se kako se razvija i složenost obiteljskih interakcija i kako se temelji sve više urušavaju. Majka nakon epizode Vlatkina bijega od kuće počinje koristiti sedative, potom se povlači u sebe, posjećuje Vlatku u zatvoru pod krinkom službenih putovanja dajući ostaloj djeci mogućnost bezbrižnog života. Majka je u svemu imala podršku supruga kao i vlastite majke. Usponi i padovi obitelji ovisnika opisani su dječjim očima, roditeljska žrtva i patnja bit će vidljiva čitatelju, a glavna junakinja i sama spoznaje isto pred sam kraj romana što je svojevrsna nagrada napaćenim roditeljima i baki. Vlatkina sudbina u je u djelu tragična, ali i realna. Obitelj se ne raspada jer odrasli likovi jedni druge guraju u trenucima beznađa. Štoviše, autorica djelo završava s optimizmom i naviještanjem prijeko potrebnog vremena da rane zacijele.

3.2. Smrt u romanu Bilješke jedne gimnazijalke

Nada Mihelčić piše o smrti u djelu Bilješke jedne gimnazijalke. I u ovom romanu autorica govori s gledišta adolescentice, petnaestogodišnje djevojke koja je izgubila roditelje u prometnoj nesreći. Već u samom uvodu čitatelj dobiva tu informaciju te se pripovjedačica sjeća svojih roditelja kroz cijelu fabulu djela u kriznim i u svakodnevnim životnim situacijama. Smrt roditelja nije tema djela već motiv koji autorica provlači kako bi čitatelju dočarala posljedice preranog gubitka roditelja. Autorica je glavnu junakinju prikazala kao stabilnu osobu koja se dobro nosi s obiteljskom tragedijom dok je pritom realno prikazala i bol koju glavna junakinja proživljava. "Bilo je to nekako neposredno nakon sprovoda mojih roditelja. Joj, to su bili gadni dani." (Mihelčić, 2005:24). Gorki realizam djetinjstva prekinut smrću roditelja autorica provlači kroz humorne epizode i optimizam (Težak, 2005). Mihelčić ne bježi od prikaza neželjenih emocija i proces tugovanja provlači kroz razne situacije pa čitatelju prikazuje glavnu junakinju i kroz osjećaj bijesa i okrivljavanja okoline zbog smrti.

"Želim biti tu! Što sam ja kriva što su oni sad mrtvi, a ti negdje na oceanu? Želim biti tu! Svi ste nekamo nestali – počela sam se derati ko blesava – i ostavili me, a sad bih još morala i nekamo ići. Želim biti tu!" (Mihelčić, 2005.:25)

S druge strane, brat Luka potiskuje svoje osjećaje, ali se slama u samoći kojoj je pripovjedačica nenadano bila svjedokom. "Plakali smo, puštajući da nas taj njezin miris opet provede kroz izgubljeni lunapark djetinjstva." (Mihelčić, 2005:28) Čitatelj roditelje u romanu upoznaje kroz prisjećanje. Dojam koji stječe o njima posljedica je kazivanja glavne junakinje. Prometna nesreća nije opisana, čitatelj informaciju o njihovoj smrti dobiva već na samom početku tek u dvije rečenice. Niti u nastavku romana ne doznaju se detalji njihove smrti tek čitatelj dobiva informaciju da je to bilo na putu do Milana. To za priču i nije bitno. Bitna je ostavština koju su ostavili za sobom koja je značajan dio romana, a to je sposobnost njihove djece da se suočavaju sa životnim izazovima bez upadanja u veće probleme. Mihelčić roditelje prikazuje kao stabilne osobe, izrazitog međusobnog poštovanja i obožavanja. „I arhitekturu i mamu volio je strasno do zadnjeg časa.“ (Mihelčić, 2005:17) Roditelji su bili obrazovani, materijalno dobrostojeći i posvećeni svojoj djeci. Svojim pristupom razvijali su

kritičko mišljenje kod vlastite djece te se posljedice takvog pristupa životu vide kod junakinje koja je dijete koje se zrelo nosi s tragedijom.

3.3. Razvod u romanu Draga mama

Andrijana Kos Lajtman u pogovoru djela *Draga mama* (2015) piše da je ovo djelo koje se može preporučiti i odraslima, osobito roditeljima, ne samo zato što će dobiti uvjerljiv uvid u složenu problematiku odrastanja i osjetljivih odnosa na relaciji pubertetlija roditelj, već i zato što zrelo i dubinski zahvaća problematiku obitelji i braka generalno te pritom baca svjetlo na aktere obiteljske zajednice, ali i na njezin širi društveni kontekst. Djelo se temelji na narušenom odnosu glavne junakinje Viktorije i njezine majke, a čitatelj kroz djelo spoznaje majčino nezadovoljstvo životom koje rezultira njezinim napuštanjem obitelji. Roman se brzo čita kao što se i događaji u njemu brzo izmjenjuju. Dinamičnost događaja gotovo biva prekinuta majčinim odlaskom. Kao da život staje i junakinja i otac moraju graditi život iznova. Nada Mihelčić nam je dala uvid koliko je danas krhka obiteljska struktura i da je dovoljno da jedan roditelj ode da se ona sruši. U ovom romanu bračne odnose nam predstavlja glavna junakinja, čitatelj ne dobiva uvid u roditeljske misli vezane uz bračne probleme, ali njihove postupke možemo procjenjivati, a u pojedinim trenucima i kritizirati jer ih autorica pomno i bez uljepšavanja prikazuje kroz junakinjina viđenja. "Ponekad ih iz svoje sobe čujem kako reže jedno na drugo, a čim se ja pojavim, tope se od ljubavnosti." (Mihelčić, 2015:25) Majčini razlozi nezadovoljstva, a posljedično i odluke da napusti obitelj saznaju se kroz majčinsku nemoć kontroliranja vlastitih emocija.

„Ja...!!! Ja! Ja!!! Eto, htjela si čuti, ali neće ti biti drago kad shvatiš da ja znam kako postoji svijet i izvan svakodnevne brige o tebi i tati! Š-e-s-n-a-e-s-t godina, to je cijeli tvoj život, ja sam do grla u žabokrečini svakodnevne rutine. Prije su me ljudi opažali, okretali su se za mnom, pozivali me na domjenke. Sada mene više nema, sad sam Dankova žena ili Viktorijina mama, nemam svoje prijatelje, nego naše, a zapravo su tatini." (Mihelčić, 2015:94)

Iz majčinih riječi iščitava se rivalstvo s vlastitom kćeri i majčina potreba za vječnom mladosti koja u današnje vrijeme gotovo spada u kult. "Volim te Bucka, Bog mi je svjedok koliko te volim, ali ponekad to nije lako. Kao da smo spojene posude... I sva ljepota i šarm, sve se to nekako prelijeva na tvoju stranu." (Mihelčić, 2015:95)

Majka izaziva osjećaj krivnje kod Viktorije, a majčinska naivna potreba da vječno bude mlada nadvladava majčinsku ljubav.

"Kriv je taj prokleti život, koji tako brzo prolazi. Za pet, šest godina ja ću se već pomalo zgužvati i tata će, poput svih pedesetogodišnjih idiota, potražiti utjehu u nekoj dvadeset godina mlađoj, tebi će napokon izrasti sve perje potrebno za let i odlepršat ćeš iz naših života. A što ću ja tada? Htjela si znati zašto odlazim? Eto zašto!" (Mihelčić, 2015:95)

Razloga za razvodom može biti mnoštvo i postavlja se pitanje je li razvod uopće tabu tema u suvremenom društvu. Nada Mihelčić se u ovom romanu dotaknula krize sredovječnosti, učmalosti bračnog života i suvremene narcisoidne potrebe za vječnom mladosti. Razvod je u djelu *Draga mama* posljedica majčinog odlaska, napuštanja obitelji. To je tema o kojoj se piše vrlo rijetko i zasigurno ne spada u hrvatsku književnu scenu. U radu *Killing Family Joy: Mothers on the Run in Twenty-First Century Swedish Literature* analiziraju se majke koje odlaze na primjeru djela *Happy Sally* autorice Sare Stridsberg i djela *I en familj finns inga fiender*³ Viktorije Myrén te je spomenuta tek šačica drugih autora koji su se dotakli teme majčinog odlaska (Björklund, 2018). Nada Mihelčić je temom glasno progovorila o problemu suvremenog majčinstva i majkama koje radije biraju svoju sreću no sreću svoga djeteta. Djelom *Draga mama* potvrdila je koliko je važno u adolescentskoj književnosti osvrnuti se i kritički na socijalne suvremene teme.

³ Prijevod, *U obitelji nema neprijatelja*

4. Uvođenje odraslih likova i događaja

Tomaševski (1998) navodi da se razvijanje fabule obično vodi tako da se u pripovijedanje uvede nekoliko osoba („likova“, „junaka“), međusobno povezanih interesima ili drugim vezama (npr. srodstvom) te da su uzajamni odnosi likova u svakome određenome trenutku situacija koju autor predstavlja čitatelju. Pojam kompozicija (prema lat. *compositio*, od *componere*, složiti, sastaviti, uskladiti) se u teoriji književnosti upotrebljava najčešće za način na koji je književno djelo složeno odnosno sastavljeno od nekih svojih dijelova. Temeljni nacrt kompozicije književnog djela u pravilu se može razabrati već u načinu na koji je književno djelo izgovoreno ili napisano. Svako djelo ima neki početak i neki završetak pa je očigledno da priča govori o nečemu što se dogodilo u nekom vremenu, tijekom kojeg su se zbile neke promjene (Solar, 2005). Pripovjedačice u sva tri djela su nezaobilazni dio i autorica nam već na početku daje do znanja temeljnu perspektivu iz koje ćemo i spoznati priču. Solar (2005) također navodi da način na koji književno djelo uvodi vlastiti red pripovijedanja, uspoređen s onim redom koji bi pratio kronološki i uzročno-posljedični slijed događaja, tako biva važnim uporištem za uočavanje osobitosti književne strukture. Mihelčić o uvođenju likova kaže da joj se oni javljaju tijekom pisanja te potom slijedi istraživanje kakvi su i zašto su u romanu. (Đokić i Bjelčić, 2009).

U djelima Nade Mihelčić koja su analizirana u ovom radu odrasli likovi se u priču uvode retrospektivno ili kronološki.

4.1. Restrospektivno uvođenje likova i događaja

Retrospektivna kompozicija je opisivanje događaja iz sadašnjeg vremena pritom se vraćajući u prošlost. Nada Mihelčić takvom kompozicijom čitatelja upoznaje s prošlosti svojih junaka omogućavajući dublji uvid u njihove sadašnje misli i postupke. Pripovjedačice u romanu su djevojke koje opisuju događaje u svom životu prisjećajući se prošlih događaja ili opisuju događaje koji se odigravaju sada i ovdje. Ta dva načina opisivanja nisu podjednako zastupljena u ova tri djela. U romanu *Zeleni pas* svi događaji su prisjećanja glavne junakinje dok su u djelima *Draga mama* i *Bilješke* jedne gimnazijalke opisuju sadašnje situacije s povremenim vraćanjem u prošlost. Tako djelo dobiva na dinamičnosti, slojevitosti i čitatelj bolje upoznaje sve likove i razloge njihovih postupaka i osobnosti.

U uvodnom djelu romana Bilješke jedne gimnazijalke čitatelj doznaje da su roditelji stradali u prometnoj nesreći. Iako uvodne rečenice odaju početnu slutnju da je djelo tragično, ono obiluje optimizmom i naivnošću djeteta koje je ostalo bez roditelja u kritičnim godinama. Glavna junakinja romana živi sama i prisjeća se života s roditeljima prije njihove smrti. Čitatelju se kroz junakinjina prisjećanja daje do znanja da usprkos njihovoj fizičkoj odsutnosti, oni i dalje imaju veliki utjecaj na nju kako odrasta. Autorica retrospekcijom približava roditeljsku ulogu u životu glavne junakinje dajući joj mudrost i zrelost u događajima u kojima bi se zasigurno okrenula roditeljskom savjetu kada bi oni bili živi. Mihelčić likove roditelja uvodi u priču u trenucima kada je pripovjedačici potreban oslonac, odnosno, usmjeravanje, prijeko potrebno djeci i adolescentim pa kada se glavna junakinja suočava sa strahovima vlastitih misli utjehu nalazi u likovima svojih roditelja.

„E, za takve stvari ti trebaju roditelji. Da ti mama da pusu i uvjeri te kako nisi kreten jer slične misli i strahovi ponekad dolaze i drugima...A tata bi mi sad sigurno rekao čega se on bojao kad je bio mojih godina. Jer, rekao bi, taj strah u nama je konstanta, samo su sablasti što ga izazivaju sve softiciranije. On je uvijek govorio kako je strah dobar jer te potiče...zaboravila sam na što, ali na nešto jako dobro.“
(Mihelčić,2005:66)

Nada Mihelčić je oslonac svojoj junakinji dala u čvrstim obiteljskim temeljima koji su itekako izraženi u odnosu roditelja i djece u ovom romanu. Kada se Luka, junakinjin brat, suočava sa školskim sistemom koji ne prihvaća njegovo zanimanje za brodove autorica roditelje, osobito oca, prikazuje kao jake osobe s vlastitim stavovima spremnima na suočavanje s krutom okolinom za boljitak svoje djece. „Nitko neće njegovu djecu trpati u svoje mentalne kalupe. Nitko! I neka mali crta brodove do mile volje, a ako nekome smeta što crta brodove, a ne tramvaje, imat će posla s njim!“ (Mihelčić, 2005:17,18) Obitelj je prikazana kao tipična gradska obitelj modernoga doba. Majka i otac zaposleni, povezani tijekom studiranja te se njihovo porijeklo osjeća u svakodnevnoj komunikaciji. Nada Mihelčić prenosi uobičajenu sliku hrvatskoga društva u kojem se sklapaju brakovi različitih geografskih područja. Majka je iz Zagreba, otac iz Makarske te su djeca kombinacija nepobjedivih gena (Mihelčić, 2005:17). Otac majku strasno voli do smrti baš kao i arhitekturu. Majka je liječnica te nam autorica ustvari prikazuje tipičnu obitelj s početka stoljeća. Pripovjedačica je

nadarena djevojka koja je svoje potencijale ostvarila zahvaljujući roditeljima kada spoznaju da joj škola ide s lakoćom. „Završilo je tako da su me na polugodištu upisali u treći razred.“ (Mihelčić, 2005:11) Međutim, junakinja je i patila zbog njihove odluke da preskoči dva razreda. „Ja bih rado sve te sate u školi mijenjala za vrijeme na igralištu ili u zoološkom vrtu. To bi bile moje potrebe, a ovo su mamine.“ (Mihelčić, 2005:11) Mihelčić spretno u priču uvodi roditelje dajući čitatelju do znanja gdje leže temelji zrelosti glavne junakinje, ali i njezini stavovi. Kada junakinja razmišlja o vjeri prisjeća se roditelja, odlazi u crkvu što se u daljnjem opisivanju događaja opisuje kao važan segment očevog svjetonazora. Roditelji su prisutni u svim važnim trenucima koji prate odrastanje djevojke i formiranje vlastitih stavova. Roman je ispreplitanje sadašnjosti i prošlosti. Junakinja se prisjeća majke kada razmišlja o odijevanju „Imala je milijun čeličnih pravila po kojima smo se morali ravnati pri odijevanju.“ (Mihelčić, 2005:59) ili o glazbi „Imala je čitavu teoriju kako je rock zadužio glazbu...“ (Mihelčić, 2005:30), a roditelja se prisjeća i kada govori o prvim seksualnim iskustvima. „Jer oni su mi rekli kako dolazi do oplodnje...i bilo je prilično dosadno.“ (Mihelčić, 2005:33) Iako je roditeljska uloga u romanu naglašena, autorica u roman uvodi i druge odrasle likove te radnja tako dobiva na dinamičnosti. Ostali likovi prikazani su kao sugovornici i sudionici radnje ili kao prepreke na putu odrastanja. Očev i majčin prijatelj, striček Ivo kojega je majka smatrala običnim kretenom i hohštaplerom (Mihelčić, 2005:124), predstavlja epizodu u slijedu junakinjih događaja te se iščitavaju opasnosti koje prijete mladom biću koje živi samo. Nada Mihelčić prikazuje pokušaj silovanja i načine nošenja s traumatskom situacijom. Junakinja oslonac ima u bratu Luki, prerano odraslom junaku, starijem pet godina, koji je poput roditelja prikazan već na samom početku romana kroz njihovo rivalstvo. „Moji su problemi počeli od rođenja. Luka je tada imao već pet godina i naši su roditelji silno željeli djevojčicu. I dobili su me. Odmah sam bila tatino zlato, mamina sreća i Lukina žrtva.“ (Mihelčić, 2005:7) Lukinu ljubomoru uzrokovanu rođenjem glavne junakinje, prikazanu na početku kroz junakinjino zaključivanje, zamjenjuje brižan i zaštitnički odnos koji ostaje kontinuiran tijekom cijeloga romana. Luka je pomorac i većinu vremena je na brodu. Svjestan je količine odgovornosti koja je na junakinji te joj daje podršku kroz svoju prijateljicu Elenu koja se prema životu odnosi ležerno, a tako i pristupa problemima. Međutim, vrlo dobro procjenjuje glavnu junakinju koja od nje traži odgovore i usmjerava ju na vlastite snage. Čitatelj bi očekivao da će se u romanu veća važnost dati profesorima u školi, ali oni su spomenuti tek kao sporedne figure koje svoju ulogu ispunjavaju manje

ili više profesionalno. Naglasak je na prerano preminulim roditeljima i njihovim uspješnim temeljima jer junakinja iz svake teške situacije izlazi jača potkovana lekcijama koje su joj oni dali za života.

U romanu *Zeleni pas* simbolika naslova spoznaje se pred sam kraj romana. Autorica nam budućnost prikazuje simbolično, noge figurice zelenog psa u Vlatkinom grobu su klica novoga života. Junakinja se prisjeća obiteljske tragedije i narušenih odnosa, strepnji, patnje, sreće i ljutnje. Pripovjedačica događaje započinje pripovijedati s gledišta osamnaestogodišnjakinje te čitatelja vraća na događaje koji su se zbili pet godina ranije. Ona, kao djevojčica od trinaest godina promatra odnose unutar obitelji djetinjim pogledom te čitatelj u uvodnom dijelu doznaje njezinu frustriranost majčinskom i očevom usredotočenošću na stariju sestru koja čini bitan temelj fabule romana. „Možda bih morala biti ludo sretna i zato što je starcima sve što ja napravim samo prisjećanje na vrijeme kada je Vlatka to prvi puta napravila.“ (Mihelčić, 2009:15) Iako je roman sjećanje na minule događaje, oni se u pripovijedanju nižu kronološki. Nada Mihelčić je surovo prikazala roditeljsku borbu s djetetom koje se nalazi u paklu droge. Njihovo prvotno odbijanje spoznaje da se Vlatka drogira, bijes koji majka iskazuje na sinu, Vlatkinom blizancu, koji je znao istinu „Srećom nas je dvoje zatvorenih vrata dijelilo od policajaca, jer bi inače i oni čuli kako je pukao šamar kojeg mu je zveknula tako nemilosrdno da je i mene zapekao...“ (Mihelčić, 2005:85), te konačno prihvaćanje neizbježnog, prikazano je kroz dječje oči. „Nakon toga se opet zagledala u zid i tiho plakala. Bila sam tužna, jer je sigurno u tom času razmišljala kako ona i tata teško rade, a mi im ovako uzvraćam. (Mihelčić, 2005:86) Na samom početku čitatelj se upoznaje s obitelji u kojoj dominiraju majčinske odluke, bakina podrška iz sjene i pomalo melankoličan otac. Kako se fabula razvija, upoznaju se i drugi odrasli likovi koji su za priču bitni tek onoliko koliko je čitatelju važna spoznaja da narkomanija nije intimna tragedija već da djeluje i na okolinu u kojoj se obitelj kreće. Tako čitatelj upoznaje bliske obiteljske prijatelje i širu obitelj samo kroz autoričino naglašavanje Vlatkinih krađa i laži i njihovog prividnog razumijevanja. Ispisane riječi su prirodna posljedica narkomanskih postupaka i Vlatka je važan lik iz sjene. U romanu se odrasli likovi ogoljuju, Vlatkini postupci iz njih izvlače snagu i moć, zadiru u njihovu intimu te ih tjera na preispitivanje i suočavanje i s vlastitim demonima.

„Svi će se pitati kakva sam ja to mati, kako to da ništa nisam opazila, kako to da ništa nisam poduzela, a svi će govorkati i o tome kako je mala sigurno bila nesretna i zanemarena, pa je zato potražila utjehu u drogi.“ (Mihelčić, 2005:107)

Otac se slama tijekom božićnih blagdana kada Vlatka bježi, majka završava u bolnici i sva njegova snaga nestaje u trenutku kada ugleda tortu namijenjenu Vlatki.

„Nitko se nije pomaknuo, niti gurnuo tati svoj tanjur, jer je on počeo plakati i odjurio u svoju sobu. Htjela sam poći za njim i tješiti ga, ali mi Rob to nije dopustio, govoreći nekakve besmislice o tome kako muškarci kad plaču silno vole biti sami...“ (Mihelčić, 2005:198)

U djelu *Draga mama* autorica vremenski kontinuitet prekida te koristi retrospekciju kako bi čitatelju smisleno objasnila temelje sadašnjih događaja ili razmišljanja glavne junakinje. Ona je predstavljena u složenijim i jednostavnijim odnosima kako s vršnjacima tako i s odraslima. Potonji odnosi su puno složeniji, problematičniji i slojevitiji te značajniji za priču. Priča nije tipična obiteljska priča. Autorica kroz pripovjedačicu prikazuje majku, sredovječnu ženu koja se teško nosi s prolaznošću vremena i koja radije bira svoju sreću no tradicionalni vremenski obiteljski tijek. Već na samom početku romana kroz nategnuti dijalog čitatelj spoznaje narušen odnos glavne junakinje i majke koja ju ne prihvaća. Glavna junakinja kroz prisjećanje čitatelju predstavlja korijene narušenih bračnih odnosa svojih roditelja. Čitatelju će se možda razlozi činiti sitničavima, ali autorica ih dozira onoliko koliko je dovoljno čitatelju da shvati majčinsku nemoć u samoizražavanju i nezadovoljstvo kao posljedicu istog. Junakinja se prisjeća dana i odluke da prestane ići u glazbenu školu. Otac prihvaća njezinu odluku i daje joj podršku „...mislim da je odabir profesije, pa čak i hobija teži što si inteligentniji...Iznimno pametni ljudi stalno nekog vruga propituju, stalno sumnjaju u vlastite sposobnosti, često unedogled odgađaju odluke koje su davno trebali donijeti i dok oni tako prtljaju, mjesta im preuzmu radišni mediokriteti...“ (Mihelčić, 2015:79,80) dok majka iz tih riječi iščitava kritiku upućenu njoj „Je li to neki tvoj oprezan način da me sada proglašiš i mediokritetom?“ (Mihelčić, 2015:80)

Majku junakinja opisuje kao ženu sklonu kontroli i razočaranu vlastitim životom. „Tijekom posljednjih godinu – dvije svi su naši razgovori završavali svađom, ili mojim

divljanjem, ili maminom šutnjom, koja je trebala biti izraz njezine teške povrijeđenosti i iskrenog razočaranja...“(Mihelčić, 2015:50) Otac izbjegava sukobe s majkom, knjiški je orijentiran i nesklon promjenama. Iako on u romanu ulazi u sukobe s majkom oni su manjeg intenziteta i ocrtavaju njegovu povučenu osobnost. Djelo kronološki prati događaje, a retrospektivni događaji čitatelju približavaju osobnost i odnos odraslih likova koji na kraju i vodi kulminaciji, odnosno, napuštanju obitelji. Majčinu sklonost kontroli djevojka opisuje kroz pokušaj zdravih obroka usmjerenih prema punašnom ocu ili kako je to kasnije rečeno u jednom od dijaloga, tipičnom balkanskom tati s trbušinom. „Tako si je lani zabila u glavu kako nema smisla da tata jede u svojoj firmi, nego neka ponese nešto od kuće. Mojem je tati malo važno što će jesti, važno je samo da je meso.“ (Mihelčić, 2015:30) Otac ne ulazi u sukob s majkom iako mu takav način prehrane ne odgovara. Pripovjedačica nas dalje upoznaje s pričom koja kulminira jednog dana za večerom. Kroz to prisjećanje čitatelj dobiva i uvid u osobnost odraslih likova.

„Tata je tihim kašljem pročistio grlo. Dobro si me sjetila. – rekao je. – Nemoj mi više raditi sendviče. Prije sam barem mogao pojesti salamu a sad moram sve baciti. Šteta jela i novca. – Novca ti je žao? – oči su joj bile pune suza. – Ubijam se od napora da vas zdravo hranim, a ovo mi je hvala?“ (Mihelčić, 2015:31)

U dijalogu se iščitava očevo bježanje od problema i majčinski pokušaji mijenjanja slike obitelji. Takav je odnos neminovno vodio do razvoda. Odlazak majke od obitelji sigurno spada u teme 21. stoljeća. Čitatelj upoznaje samo jednu stranu njene osobnosti i promatra ju kroz oči djeteta koje ulazi u nesuglasice s majkom gotovo svakodnevno. Nuklearna obitelj je nešto što majku ne zadovoljava i autorica nam ju prikazuje kao narcistički nastrojenu osobu nespremnu na obiteljsku žrtvu. Dobiva se dojam kritiziranja društva zbog umiranja tradicionalne obitelji. Otac je gotovo prikazan kao sporedni lik koji važnost dobiva tek majčinim odlaskom, ali i spoznajom što je mogao bolje. Autorica retrospektivno pripovijedanje koristi u malom obimu sa svrhom približavanja odnosa među likovima čitatelju.

4.2. Kronološko uvođenje likova i događaja

Kronološka kompozicija obuhvaća pripovijedanje događaja od početka do kraja linearnim slijedom. U sva tri djela događaje pratimo kronološki. Međutim,

pripovijedanje se više ili manje isprepliće s prisjećanjima pripovjedačica. U romanu *Zeleni pas* (2009) i *Bilješke jedne gimnazijalke* (2005) događaji su linearni, ali je kompozicija retrospektivna. To se ne može reći za roman *Draga mama* (2015). Pripovjedačica u djelu *Draga mama* čitatelju neposredno iznosi univerzalnu komunikaciju unutar obitelji nestabilnih temelja. Autorica nam kroz pripovijedanje glavne junakinje približava svijet suvremene obitelji koja zbog majčinskih unutarnjih previranja i očeve inferiornosti doživljava raspad. Kada majka donosi odluku da napušta oca njezino pitanje „Pa, zar ti nakon svih ovih godina moja sreća ništa ne znači?“ (Mihelčić, 2015:65) kao da je zadnji pokušaj pružanja ruke pomirenja. Otac ne vidi njezinu nesreću, osuđuje njezinu odluku i ne pokušava utjecati na istu. Pomiren, tugu utapa u alkoholu nakon njezina odlaska, a potom rezignirano prihvaća novonastalu situaciju. „Plakati možemo i sutra.“ (Mihelčić, 2015:103) Odrasli likovi često se spominju u djelu čime se naglašava svakodnevna interakcija adolescenata i roditelja. Iako su događaji ispričani s gledišta pripovjedačice tijekom radnje je takav da pozornost čitatelja nije samo na glavnoj junakinji već čitatelj dobiva dojam da svi likovi jednako sudjeluju u priči. Zbog takvog dojma djelo dobiva na slojevitosti te ga Andreja Kos Lajtman u pogovoru romana smatra jednim od ponajboljih ostvarenja na hrvatskom tržištu književnosti za adolescente, odnosno, najzrelijim književnim djelom same autorice.

5. Svjetonazori odraslih likova

Odrasli likovi u sva tri djela žive kroz vizuru glavnog lika, odnosno, adolescentica. U radu *Slika obitelji u suvremenoj hrvatskoj književnosti za djecu* (2005) autorica Katja Bakija, iako analizira obiteljski roman Mire Gavrana, univerzalno govori o obiteljskim odnosima kao lakmus papiru na kojem je moguće očitati sliku svijeta, dobiti poduke o životu te odgovore na sva pitanja, dileme i nedoumice. Kako će se dijete razvijati uvelike ovisi o roditeljskom svjetonazoru. Roditelji su djetetovi prvi odgajatelji i vrijednosti dobivene u ranom djetinjstvu često ostaju cjeloživotne. Sanja Vrcić- Mataija u radu *Obiteljski roman u hrvatskoj dječjoj književnosti 90-tih godina prošloga stoljeća* (2015) navodi da dječji likovi grade svoju osobnost pod snažnim utjecajem likova odraslih te preuzimaju rodno tipizirane obiteljske uloge temeljene na rodnoj identifikaciji. Odrasli likovi Nade Mihelčić nisu iznimka. Čitatelj, bio on adolescent ili odrastao, prepoznat će tipične hrvatske obitelji na koje djeluje moderno doba, ali su u suštini tradicionalnih vrijednosti. Obitelji prikazane u djelima Nade Mihelčić slave blag dane, zajedno objeđuju kuhani ručak, pošteni su i usprkos svim nedaćama drže se zajedno. Tradicionalne vrijednosti u romanima za adolescente dugi niz godina bile su čvrst obiteljski temelj, a obiteljski odnosi bili su realistični, ali i idealizirani. Mustapić (2012) dvadeseto stoljeće vidi kao radikalni zaokret u odnosima između dviju osnovnih dobnih kategorija, mladih i starih. Krajem 20. stoljeća romani sve više ističu mladenački bunt, kritičko promišljanje društva i odrasli više nije sveznajući već ga se sve više prikazuje kao osobu s vlastitim problemima. Ovisno o svjetonazoru, odrasli likovi različito utječu na razvoj dječjih i adolescentskih likova u djelima koje ovaj rad analizira.

5.1. Tradicionalni svjetonazor

Kada se govori o tradicionalnom svjetonazoru najčešće se razmišlja o patrijarhalnom. Patrijarhalni svjetonazor pretpostavlja muški autoritet (oca) kao glavu obitelji dok su žene (majke) prikazane kao nemoćne, a rodne uloge imaju jasne granice (Vrcić-Mataija, 2015). Generacije djece prošlog stoljeća čitale su o savršanim odraslima. Literatura za dobro informirano dijete modernoga svijeta (Težak, 2003) poprima drugačije tematske smjernice te se od devedesetih godina prošloga stoljeća odrasli likovi više ne idealiziraju niti im je temeljna zadaća pedagoško djelovanje. Likovi u djelima Nade Mihelčić su realni i daleko od idealizma. Autorica ih prikazuje

i jakima i slabima, likovi su u stanju „puknuti“ i kroz svoje nepedagoške reakcije doživjeti osudu kako pripovjedačica, tako i čitatelja. Patrijarhalni svjetonazor nije prisutan u djelima koje ovaj rad obrađuje. To se vidi u dodijeljenim ulogama muškarcima u sva tri djela. Oni su daleko od vođa obitelji, štoviše, njihova letargičnost kada se trebaju uhvatiti ukoštac s teškoćama najčešće ih vodi u povlačenje no u odlučnost. Junakinja romana *Draga mama oca* nalazi u pijanom stanju nakon majčinog odlaska i ona u situaciji djeluje puno zrelije no otac koji je na trenutke infantiln. U prikazanoj vrlo ozbiljnoj situaciji koja zahtijeva očevu stabilnost njegovi odgovori su lakonski s tek malo primjetnim poricanjem majčine odgovornosti. „Tražit ćemo sreću...ona tamo, a mi ovdje, pa tko prvi nađe njemu sva tri boda...“ (Mihelčić, 2015: 103) U sva tri djela odrasli muški likovi se manje spominju i manje su snažni od ženskih odraslih likova što sva tri romana odmiče od tradicionalnih svjetonazora. Uloga autoriteta u patrijarhalnim obiteljima redovito podrazumijeva vlasništvo nad obiteljskom imovinom što u ova tri djela nije slučaj. Sve tri majke su zaposlene, visoko obrazovane kao i očevi, a rodne uloge nisu jasno naznačene. Likovima je autorica dodijelila uloge koje ocrtavaju suvremeno hrvatsko društvo te je napravila odmak od tradicijskih prikaza odraslih u obiteljskim romanima. I sama autorica nije tipična predstavnik tradicionalne žene. U svojim intervjuima je često isticala penjanje na Montblanc i ronjenje kao avanture života. U antologiji hrvatske proze za mlade *Glavni junak – tinejdžer* (2009) na pitanje ima li u njezinim djelima autobiografskih elemenata odgovara da ih nema te da iste smatra dosadom (Đokić i Bjelčić, 2009). Međutim, čini se da je neustrašivost u vlastitom životu prenijela je na svoje junakinje, a kritički odnos prema društvu na odrasle likove.

5.2. Demokratski svjetonazor

Demokratski svjetonazor udaljava se od tradicionalnog poimanja obitelji, gube se granice rodni uloga, obiteljska struktura je liberalnija i odluke se donose na razini cijele obitelji. U obiteljima s demokratskim svjetonazorom majke imaju jednaka prava kao i očevi, odluke se donose zajednički i imovina je zajednička (Vrcić-Mataija, 2015). Suvremena obitelj je društvena jedinica koju društvo oblikuje i kao takva evoluirala je od tradicionalnih temelja ponajviše u odnosima. U svojim djelima implicitna autorica nije svjesna rodni ograničenja i rodno određenih modela. Ženski odrasli likovi su zaposleni, nekonvencionalni (poput bake u *Zelenom psu* „Ne, nama je Bog dodijelio baku u trapericama, baku koja se sam šiša i farba kosu u crveno. U *ferrari* crveno!“

(Mihelčić, 2009:30), a muški odrasli likovi su na trenutke nemoćni pred golemom angažiranosti ženskih likova. U vrijeme nastajanja romani su bili usamljeni primjeri rodno osviještenog diskurza u hrvatskoj dječjoj i adolescentskoj književnosti (Zima, 2012).

U romanu Zeleni pas autorica odlično primjećuje kontekst današnje obitelji i odnose roditelji – djeca te današnju obitelj uspoređuje s ekipnim sportom.

„Nitko o takvim stvarima ne govori glasno, ali nekako se zna da je svaka obitelj poput kakvog sportskog kluba čiju ekipu čine roditelji i djeca. Od svih se članova obitelji očekuje da se, svatko na svom polju, svojski trsi kakao bi pridonio ugledu obitelji, jer o tome ovisi kako će biti rangirani na nepostojećoj, ali svima znanoj tablici. Kao u nogometu.“ (Mihelčić, 2009:133)

O odnosima, osjećajima, izrečenim i neizrečenim rečenicama ovisi kako će obitelj djelovati unutra, ali i izvana pa su u romanu Bilješke jedne gimnazijalke majka i otac u skladnom braku punom uvažavanja s neznatnim trzavicama prouzrokovanim dječjim školskim uspjesima ili neuspjesima. Majka je snažna osoba zaljubljena u svoj posao, sklona propitkivati svijet očekujući isto i od svoje djece. I otac i majka ravnopravno sudjeluju u svim važnim životnim i obiteljskim pitanjima. U romanu se osjeća muško – ženski odnos kao zanimljiva nepoznanica i vrhunska pustolovina te su rijetke knjige koje to tako duhovito i uvjerljivo izriču.⁴

To nije slučaj s romanom Zeleni pas. Sedmeročlana obitelj u stalnom je sukobu. Baka koja „iskače“ van slike o bakama, otac koji iz sjene pokušava držati obitelj na okupu i najupečatljivija uloga majke žrtve daleko su od idealnih odnosa. Svaki član obitelji nosi se na svoj način s tragedijom saznanja da gube jedno dijete zbog ovisnosti.

„Nakon povratka s mora mama i tata se nisu družili ni razgovarali, osim ako se nije radilo o Vlatkinom nestanku i njezinim svinjarijama, no i sada je svaka sitnica mogla rasplamsati iskru netrpeljivosti.

- Htio si reći kakva sam ja to mati?!
- Ne, htio sam reći ono što sam rekao...*mi* smo krivi, a ne mala – tiho je dometnuo. (Mihelčić, 2009. : 87-88)

⁴ E-lektire, https://halynina-e-knjiznica.webnode.hr/files/200000065-7e68c7e68f/mihelcic_biljeske-jedne-gimnazijalkee_0.pdf, 18.6.2020.

I jedna i druga obitelj su demokratskih svjetonazora i iako su u samoj obiteljskoj razini vrlo različiti autorica prikazuje suvremenu obitelj s većim ili manjim teškoćama. Ženski likovi, adolescenti i djeca u takvoj strukturi imaju pravo na razgovor, njihovo djelovanje nije pod utjecajem tradicionalnih postupaka i obje obitelji odaju sliku promijenjenih tradicionalnih vrijednosti.

5.3. Liberalni svjetonazor

Liberalni svjetonazor je prisutan u obiteljima gdje su oba roditelja zaposlena, roditelji su u obitelji ravnopravni, a prioriteti u liberalnom svjetonazoru su najčešće osobna karijera i napredovanje u karijeri što za posljedicu ima zanemarivanje djeteta (Vrcić-Mataija, 2015). Roman Draga mama je kada se gledaju odluke odraslih likova liberalan. Otac je doktor znanosti, protivnik doktrina, okrenut knjigama. Majka je zaposlena, ovisna o dobrom izgledu i vječnoj mladosti. Implicitna autorica je kroz njih odlično prikazala sliku obitelji 21. stoljeća koja se raspada iako nema većih teškoća. Postavlja se pitanje može li se tema razvoda više uopće zvati tabuom. U ovom djelu napuštanje obitelji i odlazak s novim partnerom radi vlastite sreće možemo nazvati istinskom tabu temom za hrvatsko književnu scenu kao i spominjanje homoseksualnosti u odnosu oca i obiteljskog prijatelja. Autorica hrabro pristupa temi koja bi, da je stvarni događaj bila itekako osuđivana od strane okoline. Međutim, majka je opterećena tradicionalnim pristupom poimanja žene u društvu. Svoju kćer, glavnu junakinju i pripovjedačicu naziva Buckom sugerirajući joj savršenu sliku ženskog tijela. „Zato tako i izgledaš! Prava dama već iz pristojnosti mora ostaviti pola jela na tanjuru, bila gladna ili ne.“ (Mihelčić 2015:49) Spomenuti liberalizam pretvara se u kritiku suvremenog društva kada na vidjelo dolazi ispreplitanje slike vanjske i unutarnje slike obitelji. S jedne strane je otac Danko, s druge majka i prijatelj-ljubavnik Željko dok junakinja odlazi u skrivenim suzama. Autorica je čitatelju pokazala svu apsurdnost suvremenog svijeta odraslih zatumljenih u vlastitim dramama pod krinkom prihvaćanja i otvorenosti. „Razočarana sam zaključila kako sam jako nisko plasirana na tome njihovom dnevnom redu bračnih trzavica, mogućih rastava i razjašnjavanja tko je dezertar, a tko pritajena komunjara.“ (Mihelčić, 2015:70) rečenica je koja ocrtava sliku današnjeg društva više no što bismo željeli priznati.

6. Odgojni stilovi

Odnos roditelja i djece uvelike ovisi o roditeljskim odgojnim stilovima. Emocionalna toplina, podrška i razumijevanje suprotstavljeni su osuđivanju, propitivanju i neprihvatanju. Odgojni stil je model odnosa između roditelja i djece u kojemu se ističe osim spomenute emocionalne dimenzije i druga dimenzija roditeljskog nadzora i roditeljskih zahtjeva. Kombinacija tih dviju dimenzija proizvodi četiri odgojna stila roditeljstva: autoritaran, permisivan, autoritativan i indiferentan. (Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002). Odrasli i djeca, različite su generacije odrasli u sustavima različitih vrednota i normi ponašanja. Posljedica toga je i različita perspektiva promatranja socijalne zbilje (Mustapić, 2012). Živimo u doba globalizacije koja nezaustavljivo mijenja obitelj i odnose među generacijama u svim aspektima društva uključujući i kulturološke pa se i književnost za djecu i adolescente transformirala od pedagoški usmjerene ka poetičnoj i tematski određenoj (Hranjec, 1998).

6.1. Autoritaran odgojni stil

Autoritaran stil odgoja prepoznat će se po izraženom zahtjevnom i restriktivnom ponašanju roditelja sklonih kontroli, nametanju svojih vrijednosti bez puno ljubavi topline (Raboteg – Šarić i sur., 2012). Takav odgojni stil nalazimo u klasičnim djelima gdje se književnost stavljala u pedagošku, moralno – didaktičku literaturu (Hranjec, 1998) prilagođenu tom vremenu gdje je odrasli bio nadređen, a od djece se očekivala pokornost. Implicitni autori preslikavali su društveni kontekst svoga vremena počevši od Jagode Truhelke i njezinog svjetonazora utemeljenog na čvrstim kršćanskim načelima (Hranjec, 1998) pa do likova učitelja i roditelja u Lovrakovim romanima. Djeca su čvrsto vezana uz takvu obitelj i odgovornost roditelja je isključivo kućni odgoj pretpostavljen ljudskim, sretnijem životu. (Hranjec, 1998).

Novije vrijeme nosi drugačiju strukturu dječjeg romana pa su i odrasli likovi prikazani kao osobe s manama, problemima i slabostima. Nada Mihelčić kroz svoje junakinje predstavlja novu generaciju koja ima glas i koja svijet odraslih promatra, kritizira i pomaže im u stalnom razvoju. Vrijeme nastajanja analiziranih djela je vrijeme kada je književnost za djecu i adolescente postala globalna i dostupna te odrasli likovi zasigurno nisu mogli koristiti prevladavajući autoritarni stil odgoja jer tada ne bi bilo ni realizma koji je odlika njezinih romana.

6.2. Permisivan odgojni stil

Permisivan odgojni stil je topao, prihvaćujući, ali u njemu roditelji ne postavljaju granice (Raboteg-Šarić i sur., 2002). U djelu *Draga mama* čitatelj dobiva dojam da otac koristi takav stil odgoja zbog vlastite indiferentnosti spram majčinog kontroliranja obiteljske životne svakodnevice. Međutim, tome nije tako. Kada majka ostavlja obitelj otac razgovorom pokušava riješiti problematično ponašanje glavne junakinje. Razgovor je igra moći između natprosječno inteligentne junakinje i oca od kojega se traži čvrsta ruka iako to nije njegova priroda. S druge strane, u djelu *Zeleni pas* ovisnost ulazi u svaku poru obiteljske strukture. Ovisnica Vlatka nije lako odgojivo dijete i roditelji su nemoćni u nastojanjima da čvrsto postave granice. Korijeni njezine mladenačke buntovnosti čvrsto su se primili plodnog tla roditeljske neodlučnosti. To je vidljivo u Vlatkinom "pregovaranju" oko sata povratka iz noćnog izlaska.

"Mama se ukopa na svojih 23 i ni makac. Tako to traje neko vrijeme a onda se tatino srce smekša i on ponudi ponoć. Vlatka odmah skuži slabu točku pravog sugovornika, pa brzo spusti ona svoja tri na dva ujutro, a mama odmah poludi jer joj se tata plete bez veze i ruši joj autoritet. Onda se njih dvoje svađaju, a Vlatka se mirno oblači i govori kako je i normalno da barem subotom malo pobjegne iz kuće u kojoj se roditelji vječito prepiru." (Mihelčić, 2009:15-16)

Može se reći da je Mihelčić osim kritičkog pristupa prema odraslima ovim djelima dala i načine pravilnog komuniciranja s adolescentima koji vodi ka odnosu, a ne udaljavanju.

6.3. Autoritativan odgojni stil

Autoritativan stil odgoja najpoželjniji je stil odgoja i kao takav kombinacija je spomenutih stilova. Roditelji koji koriste ovaj odgojni stil su roditelji koji postavljaju granice i pritom koriste toplinu i razumijevanje. (Raboteg-Šarić i sur., 2002)

U djelu *Bilješke jedne gimnazijalke* autorica je roditelje prikazala kao takve, a utjecaj njihovog odgoja vidljiv je kroz razmišljanja glavne junakinje i njezinih suočavanja sa životnim situacijama. Teško da bi dijete njezine dobi uspjelo živjeti samo, a da istovremeno zadrži nivo odgovornosti i optimizma kao što je to slučaj u ovom romanu. Odgojni stil nije isključiva kategorija. U životu često dolazi do ispreplitanja pa i u ovom djelu nailazimo na autoritarni stil odgoja. „I dok je tata s remenom u ruci progonio Luku po čitavoj kući...” (Mihelčić, 2009:165) Niti u jednom romanu roditelji

nisu kompetentni za savršeni pedagoški dijalog. Nada Mihelčić je uputila kritiku društvu koje zahtijeva i smatra ispravnima obitelji savršenih prikaza, a istovremeno je stvaran broj takvih obitelji daleko manji. Njezine obitelji su bez obzira na sve nedaće funkcionirajuće, životne i adolescentskom čitateljskom umu bliske.

6.4. Indiferentni odgojni stil

Indiferentni odgojni stil je kada roditelji pružaju malo pažnje i emocionalne podrške, a ograničenja gotovo da i ne postoje. (Raboteg-Šarić i sur., 2002) U djelima odgojni stil roditelja spoznajemo kroz životne situacije i unutarnje monologe pripovjedačica. Ovakav stil odgoja vidljiv je u očima djevojke pripovjedačice u romanu *Zeleni pas* koja se u svojim razmišljanjima osjeća kao da roditelji više ne mare za nju dok autorica kroz takva kompleksne situacije čitatelju dočarava propast obitelji kao emocionalnog utočišta. Pripovjedačica i njezina braća uz bakinu pomoć ostvaruju međugeneracijski dijalog i obitelj usprkos teškoj situaciji jača.

7. Komunikacija odraslih likova

Zora Itković u radu *Roditelji kao odgajatelji, Uloga obiteljskog odgoja u prevenciji zloupotrebe droge* (1995) navodi sklad u obitelji kao temeljno načelo prevencije nepoželjnih ponašanja. Ponašanje roditelja i kvaliteta međusobne komunikacije svih članova obitelji ključni su čimbenici za pravilan rast i razvoj djeteta. Obitelj daje temelje budućeg socijalnog ponašanja djeteta. Dijete će kroz interakcije s odraslim članovima obitelji izgrađivati svoje navike, sustav vrijednosti i model ponašanja. S druge strane, autorica dalje navodi da u obiteljima koje se suočavaju s financijskim problemima, poremećenim odnosima, stresom, smrću u obitelji i drugim nepovoljnim okolnostima dijete će sebe percipirati kao nesposobnu osobu, a vanjski svijet kao neprijateljski. Stjepan Hranjec u svom radu *Obitelj u hrvatskom dječjem romanu* (2005) postavlja pitanje je li književnost tek samo transmisija (transpozicija) životnih tema i sudbina ili izborom i obradom tih tema ona djeluje?

Nada Mihelčić je svojim romanima dala odgovor na to pitanje. Uloga roditelja u njezinim romanima nije romantična već je realna, suvremena i poziva čitatelja na promišljanje utjecaja odraslih na mlađe generacije. Obitelj je danas oblikovana konzumerizmom, nerijetko egocentrizmom i nastojanjima gomilanja materijalnog spram moralnog i duhovnog. Hranjec u radu navodi da je rasprava o obitelji u dječjoj književnosti nužno multidisciplinirana. Rasprava kao takva neminovno vodi i ka identificiranju roditelja i ostalih odraslih osoba u književnosti za djecu i mlade. Svojom fabulom romani Nade Mihelčić iako su namijenjeni adolescentskom čitatelju predstavljaju zanimljivo i poučno štivo i za odrasle čitatelje koji čitajući preispituju svoju ulogu u odnosu s mlađim članovima obitelji. Sigurni temelji su nužni u razvoju djeteta i mladih i njihovom putu ka ostvarenom odraslom čovjeku. Utjecaj odraslih je često nesvjestan te proizlazi iz vlastitih potreba i zadovoljavanja istih. Roditeljsko ponašanje, poput uključenosti, nadzora te emocionalne topline u istraživanjima se pokazuje kao jedan od najsnažnijih prediktora delinkvencije navode Vrselja i Glavak Tkalić u svom radu *Odnos između rizičnog i delinkventnog ponašanja, nekih obiteljskih kontekstualnih čimbenika i roditeljskih odgojnih metoda* (2011). Roditeljsko ponašanje te odgojne metode koje npr. koristi majka u romanu *Draga mama* „Ne budi bezobrazna. – ponovila je tu svoju omiljenu opomenu...“ (Mihelčić, 2015: 10) kao i obiteljski kontekstualni čimbenici: materijalni status „Sada smo do grla bili u dugovima, pa nas je baka morala i hraniti.“ (Mihelčić, 2009:160), struktura

obitelji poput višegeneracijske obitelji u romanu *Zeleni pas* gdje se ističe baka „...nimalo nalik onim dragim sjedokosim staricama iz dječjih priča.“ (Mihelčić, 2009:29) i roditeljski odnosi „Ja ne napuštam svoje dijete, nego tebe.“ (Mihelčić, 2015:66) u romanima Nade Mihelčić se prikazuju kao značajni čimbenici. U njima se stoga prepoznaje verbalna i neverbalna komunikacija odraslih likova te njihov utjecaj na dječje i adolescentske likove kroz spomenute varijable.

7.1. Neverbalna komunikacija

Odgoj je skriven i u nedirektnom obliku te kao takav može imati značajan utjecaj na dijete, odnosno, adolescenta. Odrasli likovi su u romanima Nade Mihelčić povremeno prikazni plošno iako ulaženjem u dublju obiteljsku problematiku čitatelj spoznaje i slojevitost odraslih likova te njihovu odgojnu dimenziju. Roditelji neverbalnim postupcima kojih najčešće nisu svjesni djeluju na dječje likove. Tako djevojka Viktorija u romanu *Draga mama* brzo čitatelju daje do znanja da je svjesna bračnih problema svojih roditelja iako se oni trude to sakriti svađajući se u spavaćoj sobi dok pred njom glume lažni mir. Međutim, majčini osjećaji se mogu iščitati na licu, a kao takvi djeluju na odnos glavne junakinje i majke. „Pošla je prema stolu i s izrazom gnušanja zgrabila s poda moje donje rublje i majicu koju sam sinoć nosila.“ (Mihelčić, 2015:9) ili „Mama se tek osmjehnula, zapravo razvukla usne u onaj svoj lažnjak broj dva i samo rekla kako joj je žao.“ (Mihelčić, 2015:98) Neposredna roditeljska uloga je vidljiva i u druga dva djela pa je ona motivirana dječjim uspjehom u djelu *Bilješke jedne gimnazijalke* kada junakinja preskače dva razreda i zbog toga primjećuje sreću svoje majke. „Grijala se novootkrivenim suncem, onim što sije samo na majku nadarenoga djeteta.“ (Mihelčić, 2005:12) ili sreća majke u romanu *Zeleni pas* kada se Vlatka vraća kući „...najprije se pojavila mama sa širokim osmijehom na licu.“ (Mihelčić, 2009:172), ali i njezina nesreća „Okrenula sam glavu na drugu stranu i vidjela mamu koju su izdala koljena i koja bi sjela u to blato da je tata nije uhvatio.“ (Mihelčić, 2009:232) Iz unutarnjih monologa može se iščitati da čak i ako ne izgovaraju riječi i rečenice, roditelji i ostali odrasli likovi postaju ogoljeni pred pronicljivim uvidima uma junakinja romana. Rijetke su obitelji koje neposredno potiču dijete na nepromišljene postupke, ali su česte obitelji koje posredno utječu na djetetovu odluku da postupi nepromišljeno. Većinom je to posljedica narušenih obiteljskih odnosa. Junakinje prolaze kroz događaje i čitatelju se otkriva cijeli dijapazon pogrešnih postupaka, stavova i dezorganizirane obiteljske strukture bez kvalitetne

komunikacije poput roditelja u romanu *Zeleni pas* koji svojim verbalnim nedjelovanjem potiču Vlatkin put prema ovisnosti. Vlatka je starija dvanaest minuta od brata blizanca i važno joj je pokazati da ona uvijek može bolje i više. Robert je pušač, a Vlatka njegovu naviku omalovažava „Izjavila je kako su cigarete za klince njegovih godina, kojima je ionako cijeli život pušiona.“ (Mihelčić, 2009:18) Vlatka nakon toga po prvi puta isprobava „maricu“ i tablete. Međutim, Vlatka ne iskušava posljedice svojih postupaka. Kući dolazi u stanju euforije, ali roditelji ne vide očito Vlatkino stanje „Svatko je mogao vidjeti da je mamino zlato u stratosferi, a na Robu se kužilo kako crkava od straha...“ (Mihelčić, 2009:18) Rob priznaje baki što se dogodilo, ali ga ona ušutkava svjesna da roditelji neće ni primjetiti uzrok Vlatkina stanja. Događaj završava tako da Rob uvjerava roditelje da je Vlatka vidjela štakora te da je od šoka počela pjevati i smijati se. (Mihelčić, 2009:19) Prihvaćanje takvog objašnjenja odaje roditeljski strah u suočavanju s očitim, ali i izbjegavanje direktne komunikacije. Vlatkini izlasci su do jutarnjih sati, roditelji bdiju cijelu noć, a pripovjedačica ne vidi roditelje koji razgovorom postavljaju granice već roditelje koji spavaju do podneva, a „...nedjeljom su posebno živčani i ostatak dana se kao prebijeni vuku po stanu u pidžamama.“ (Mihelčić, 2009:16) Baka je lik kojem se djeca obraćaju u situacijama kroz koje teško prolaze pa Vlatka upućuje poruku baki kada prvi put bježi od kuće. Majka čvrsto drži osjećaje unutar sebe, ali držanjem tijela odaje da se unutar nje skriva očaj i nemoć „...a onda bi se razočarana vratila i kuhala, ili se vukla po kući poput nekog vrlo plačljivog duha.“ (Mihelčić, 2009:97) dok se otac mahnito baca na posao. Ni baka koja je poput obiteljskog stupa ne ostaje imuna na događaje u obitelji i pripovjedačica vidi i baku u stanju tihe patnje koja u samoći svoje sobice prerađuje teške obiteljske trenutke te će se kasnije s odmakom zrelo osvrnuti na bakinu obojenu kosu nakon dužeg vremena.

7.2. Verbalna komunikacija

Zainteresiranost čitatelja Nada Mihelčić postiže smještanjem likova u životno neprivlačne, ali čitateljski privlačno okruženje. Čimbenici koji utječu na odnos, samim tim i na ulogu odraslih likova u životu junakinja prikazuje se u romanima kroz fabuliranje događaja viđenih njihovim očima. Neposredna roditeljska uloga ogleda se u razgovorima i unutarnjim spoznajama glavnih junakinja. Sva tri djela imaju različiti tematiku (ovisnost, razvod i napuštanje, roditeljska smrt) no u njima se očitava zajednička poruka čitatelju, a to je rast i razvoj mladog bića u obitelji.

Smrt u romanu Bilješke jedne gimnazijalke tematski ne zahvaća cijelu radnju. Ona je motiv i glavna junakinja ju prihvaća kao bolnu činjenicu na koju ne može utjecati. Međutim, neposredni utjecaj roditelja na nju autorica provlači kroz cijeli roman kroz retrospekciju. Glavna junakinja, svoje stavove jasno iznosi i pritom kritički razmišlja. Stavovi su, doznaje se čitajući, djelomično nasljeđe njezinih roditelja. Junakinji izgled nije najvažniji iako je u, za to, osjetljivim godinama. Gledajući reklamu na televiziji o važnosti izgleda vraća se u prošlost i razgovoru s majkom o utjecaju medija. „Mama je rekla da su najprije spopali žene, jer je njih lakše pokolebati kad im se cijeli život govori kako moraju biti krasne.“ (Mihelčić,2005:95) Kritički odnos prema svijetu nasljeđuje od svoje majke. U rečenicama se prepoznaje koliko djevojka sličići majci i kako je ona bila snažnija figura u njenom životu no otac. Brat Luka ju i sam podsjećā na to.

„Postala si kao mama“ smijuljio se, govoreći između zalogaja. „I ona mi je znala točno složiti cirkus, i baš kad sam pomislio kako će me sad razbiti, pitala me jesam li gladan ili koju majicu želim sutra obući. Trebala si se maloprije čuti, ma ista si ko ona.“ (Mihelčić, 2005: 243)

Iako je smrt roditelja tragičan događaj, junakinja u romanu povremeno zvuči gotovo nerealno u načinima nošenja s tragedijom. Kroz život prolazi puna samopouzdanja noseći se s kriznim situacijama poput zrele odrasle osobe. Tu joj uvelike pomaže i stariji brat Luka, inteligentan i svojeglav mladić, dvadesetdvogodišnjak, koji sestru usmjerava na pravi put. „Ne trebaš se čitav život okruživati novcem i ljudima koji će te navodno spašavati, nego moraš znati kaj radiš.“(Mihelčić, 2005:269) To se ne može reći za roman Zeleni pas. Žrtve najstarije kćeri su podjednako roditelji kao i junakinja. Obiteljska tragedija umanjuje roditeljsku ulogu, pretvara ju u krivnju i sveopću otuđenost među članovima te djeca većinom razgovaraju s bakom i međusobno. „Ne zavidim ja Vlatki, nego mi smeta što se cijeli naš život vrti oko nje, kao da mi ostali i ne postojimo.“ (Mihelčić, 2009:15) „Ti šuti!“ (Mihelčić,2009:13) ili „Dam ti ja flisku, a ne novce! Idi u sobu i piši zadaću!“ (Mihelčić, 2009:13) uobičajena je komunikacija unutar obitelji izuzev bake koja spretno uravnotežuje pedagoške postupke s prijeko potrebnim životnim lekcijama. „Tada me baka zadivila. Nije vikala kao mama, a nije se ni zgražala nad mojom gluposti.“ (Mihelčić, 2009:46) Roditeljsku dezorijentiranost prekida junakinja u gotovo katarzičnom trenutku romana kada u naletu bijesa

osvještava „nevidljivost“ druge djece u obitelji. Majku i oca čitatelj prvi puta vidi u smirenom razgovoru, strpljive i otvorene za slušanje.

„Možda i ne razumijem baš sve, ali upravo sam uvidjela koliko jedan običan razgovor može pomoći. Još prije samo pet minuta okladila bih se kako su nas ostale roditelji posve nepravredno zanemarivali i kako ne znaju ništa o nama, a nije tako.“ (Mihelčić, 2009:115)

Andrijana Kos Lajtman u pogovoru romana *Draga mama* navodi da u pozadini svih sukoba, a koji su naglašeni u dva od tri romana, leže kolektivne, generacijske razlike što nerijetko upravljaju modelima ponašanja i razmišljanja. Roman *Draga mama* započinje sukobom, naglašenim slovima i usklikima. Budući da je naglasak na sukobu majke i kćeri u dobrom dijelu romana rečenicama „Šuti,mala!“ (Mihelčić, 2015:64) ili „Ja sam te rodila i zvat će te kako ja hoću“ (Mihelčić, 2015:31) autorica postupno gradi fabulu prema kulminaciji lošeg odnosa i neiznenadjućeg rješenja u vidu odlaska majke. U pogovoru romana *Kos-Lajtman* primjećuje iskrenu i blisku komunikaciju oca i junakinje. Usprkos povremenim trzavicama njihova povezanost je zbog takve komunikacije sposobna preživjeti sve nelijepe i bolne trenutke novih obiteljskih okolnosti. „On oduvijek sva moja pitanja shvaća jako ozbiljno i uvijek spremno istrese ama baš sve što je tijekom života čuo, a može se logički ili na silu povezati s pitanjem...“ (Mihelčić, 2015: 38)

Uloga roditelja u životu djeteta, a poslije i mlade osobe je nemjerljiva. Razgovori liječe ili odmažu. Romani Nade Mihelčić su kao lijek pa Kos Lajtman u spomenutom pogovoru primjećuje da sigurno nije bilo čitatelja koji u ponekim bezuspješnim i uvjerljivim dijalozima ne začuje glas nekoga iz svoje okoline koji prezentira sličan model razmišljanja – točnije nerazmišljanja.

Odrasli čitatelj će sigurno preispitivati svoju ulogu u dijalozima s mlađima, a to i je jedan vid kvalitete poruka koju romani Nade Mihelčić prenose.

8. Klasifikacija odraslih likova

Lik je vodeća nit i pomoćno sredstvo za klasificiranje i sređivanje pojedinih motiva (Tomaševski, 1998). Nositelj fabule (radnje), navodi Stjepan Hranjec u knjizi Hrvatski dječji roman (1998), u romanu je lik. Pisac koji teži provjerenom, potvrđenom modelu pisat će o tipičnim likovima, a stvori li novi karakter, autor navodi da je riječ o individualizaciji lika. Lik se može predstaviti na više načina – opisom, portretiranjem, govorom, preko drugih likova. Likovi u književnim djelima mogu biti plošni, odnosno, jednostavni ili slojeviti, odnosno, složeni. Autorica se u romanima unutar fabule više bavi složenim likovima dok su jednostavniji likovi prisutni zbog dinamičnosti radnje, proširivanja i usmjeravanja događaja ili rješenja radnje. Nada Mihelčić u svojim romanima prikazuje i jedne i druge likove, ovisno o njihovoj važnosti unutar priče. Kao što je u djelima Nade Mihelčić prisutna i široka lepeza kompleksnosti likova, prisutni su i različiti likovi više ili manje važni za fabulu romana.

8.1. Kompleksnost odraslih likova

Kao što je već prije spomenuto u radu, odrasli likovi suvremenog dječjeg i adolescentskog romana nisu više prikazani savršeno kao što je to bio slučaj u klasičnim djelima dječje književnosti. Današnji dječji i adolescentski čitatelj je čitatelj novog doba. Tijekom čitanja oni zaključuju o pripovjednom liku na osnovu svojih vlastitih znanja te i poruka upućena njima treba sadržavati životne teme suvremenoga svijeta. Likovi Nade Mihelčić su manje ili više kompleksni u svojim aktivnostima, predodžbama, motivima. Kako su sva tri romana prije svega obiteljski romani očekuje se naglašeni pristup obiteljskim odraslim likovima. Pritom je majkama dana puno veća kompleksnost no očevima.

U romanu Bilješke jedne gimnazijalke majka je samosvjesna žena, pedijatrica, sklona propitivanju vjere, istančanog glazbenog ukusa. Ona je u romanu razvijeni lik onoliko koliko joj to dopušta implicitna autorica kroz pripovjedačicu. Njezin lik ostaje na istom nivou tijekom cijelog romana jer živi samo u sjećanjima baš kao i otac. Otac je arhitekt, vjernik, usmjeren obitelji i više je tradicionalan no majka koju obožava čak i kada ga ljuti. Brat Luka je nadareni pojedinac, baš kao i glavna junakinja. Naglašene kognitivne vještine on koristi tijekom cijeloga života, sklon je nekonformizmu i rješavanju situacija bez previše razmišljanja. Iako se čini da mu je autorica namijenila

ulogu stabilnog muškarca i on se slama pred tragedijama i pokazuje osjećaje i odgovornost za bližnje. Tako će brat angažirati Elenu pod krinkom majčine najbolje prijateljice dok on plovi kao pomorac. Elena je dobra duša, ima svoj atelier, odaje dojam usamljenosti i spremna je pomoći bez naknade. Druga krajnost je obiteljski prijatelj, striček Ivo, prevarant i lažac, a na kraju i bezuspješni silovatelj kojeg je ostavila žena i koji je prevario junakinjinu obitelj. U ta dva lika vidi se dobro i zlo kao dvije odvojene kategorije te se pozadina njihovih ponašanja teško može shvatiti, ali to za roman i nije važno.

Zeleni pas je roman u kojem je opisana unutarnja i vanjska borba obitelji ovisnika. I ovdje su ženski odrasli likovi naglašeniji. Dubravka Zima u svom radu (2012) o čitanju spomenutog djela okarakterizirala je majku kao plakatan primjer za Foucaultovu tezu o znanju kao moći. Majka se osjeća neuspješnom, kako u obitelji tako i na poslu, prihvaća sebe u ulozi žrtve, prisutan je osjećaj nezahvalnosti i nepovjerenja u partnerski odnos s ocem pripovjedačice. Majčino inzistiranje na umoru možda upućuje i na moguće čitanje u smislu kritike implicitne autorice upućene zaposlenoj višestrukoj majci, primjećuje Dubravka Zima u spomenutom radu. Partnerske i obiteljske odnose otac pokušava popraviti optimizmom i podrškom iz sjene. On je pragmatičan lik nesklon dramama, šturih rečenica i logičnih pitanja. Baka je lik puno više zastupljen u romanu no otac. Optimistična, neobična, sklona razgovorima kada je to djeci potrebno. Dok su roditelji posvećeni ovisnici Vlatki ona djecu uči snalažljivosti čak iako to uključuje i povremene nestašluke kao male doze normalnosti u nenormalnoj situaciji.

„Nastavila je spikat s cuckom kao da me nema. Ne znam nikoga s kim se tako teško cjenkati kao s njom. Da su kojim slučajem baku poslali kao pregovarača na Bliski Istok, i Židovi i Arapi bi prešli na budizam prije nego bi i shvatili što ih je pogodilo. A sporni bi teritorij pretvorila u slobodnu carinsku zonu i iznajmila onom tko joj na licu mjesta kešne 10%.“ (Mihelčić, 2009: 37)

Ni nju ne zaobilazi obiteljska tragedija, ali događaje proživljava u sebi i iz tragičnih situacija se brzo vraća u normalu.

Ostali odrasli likovi su u romanu spomenuti tek kako bi čitatelj dobio uvid u razmjere ovisničke obiteljske sudbine i kako ovisnost nikada ne ostaje unutar obitelji nego se širi poput otrova u sva područja obiteljskog života, poput lika oca junakinjinog

prijatelja Marka ili tete Branke, majčine prijateljice, koji su tu tek kada je potrebna podrška ili razrješenje situacije.

Kada se govori o spisateljskim vjernim životnim događajima roman *Draga mama* opisuje za današnje vrijeme jednu zabrinjavajuću, ali sve češće normalnu pojavu. Majka je prije svega nesretna žena koja teško prihvaća prolaznost vremena i sivu svakodnevicu. Svoju kćer vidi kao rivalku iako si to ne želi priznati, što teško narušava njihov odnos. „Nažalost, nema baš nikakve aktivnosti u kojoj bih mogla tako uživati s mamom. Kao prvo, ona uvijek pazi da sve radi ozbiljno i s mjerom.“ (Mihelčić, 2015: 48) Iz te rečenice iščitava se majčina potreba o savršenoj obiteljskoj slici. Ona skriva zube dok se smije, nosi prekratke suknje, njezina odmjeranost je vještačka, a postupci kontradiktorni ovisno u kojoj sredini se kreće. Sreću ne pokušava naći unutar sebe već u bježanju i nesvjesnoj uzaludnoj potrebi zaustavljanja vremena. Možda bi stvari izgledale drugačije da je otac više bio okrenut vlastitoj ženi. Njeno nezadovoljstvo proizlazi i iz osjećaja samoće u svim obiteljskim odlukama, a koje otac, odnosno, njezin partner slijedi tek toliko da ne uzburka lažni mir. Otac majčinim odlaskom s novim partnerom nalazi novu snagu pa se nakon početne slike slabića pretvara u čvrstu osobu spremnu na životne izazove. Autorica se spomenula i teme homoseksualnosti između oca junakinje i oca njezine nabolje prijateljice. Iako se ta veza pokazala kao nesporazum, monolog prijateljičinog oca Vlade pred sam kraj romana predstavlja svojevrsnu smjernicu za mladog čitatelja o položaju homoseksualaca u današnjem društvu.

„Eto, da se ovo nije nama dogodilo, ja nikada ne bih mogao shvatiti kroz kakav pakao, vjerojatno, prolaze ljudi s gay sklonostima...Spolne nam sklonosti, same po sebi, niti dodaju niti oduzimaju sposobnost za ljubav. Tako dugo dok u nama ima ljubavi i dok je ona usmjerena prema van, a ne prema nama samima, tako je dugo s ljudima sve u redu. Jer na tome počiva i gradi se sva naša ljudskost.“ (Mihelčić, 2015: 127,128)

U ovom dijelu potrebno je spomenuti i majčinog bivšeg dečka s fakulteta, stričeka Željka, uspješnog muškarca koji živi u Norveškoj i koji s podsmijehom gleda na junakinjinog oca i na život u Hrvatskoj općenito. Ponovno rađanje ove ljubavi u romanu nije prikazano, ali dobiva se dojam da bi majka otišla s bilo kim tko bi joj ponudio tračak nade da će vječna mladost i bezbrižnost života trajati vječno. Njegova

sestra Maja podržava majčinu odluku i obavještava ju o suživotu bivšeg muža s muškarcem što za posljedicu ima anonimnu prijavu.

Zaključuje se da su ženski likovi u romanima puno kompleksniji no muški te da je naglasak na odraslim obiteljskim likovima majki i očeva, što je i očekivano jer se prvenstveno radi o obiteljskim romanima.

8.2. Važnost odraslih likova za fabulu romana

Budući da se radi o obiteljskim romanima odrasli likovi očeva i majki, a i bake u romanu *Zeleni pas* važni su za fabulu i bez njih ove romane ne bismo mogli zvati obiteljskima. Kako su obiteljski članovi dosta analizirani u radu te tom činjenicom može se zaključiti da je neupitna njihova važnost za samu fabulu, ulogu u životu glavnih likova i samu gradnju fabule. Međutim, u djelima Nade Mihelčić važnost odraslih likova za fabulu djela nije proporcionalno povezana s njihovom zastupljenosti u fabuli pa su prikazani likovi koji su karakterno kompleksni, ali ih autorica prikazuje samo kroz jednu osobinu.

U romanima Bilješke jedne gimnazijalke ranije spomenuta Elena je tu kao lažna „udomiteljica“ kako bi junakinja mogla živjeti sama dok brat plovi morima. Bez nje junakinja ne bi mogla živjeti sama pa je Elenina važnost moglo bi se reći i zakonska. Striček Ivo, čovjek koji pokušava silovati junakinju u fabuli je poput autoričine crvene zastave za adolescentske čitateljice kako bi ih upozorila na opasnosti slijepog vjerovanja odraslima i koje posljedice ponekad mogu imati nepromišljeni postupci. Sporedne odrasle likove čitatelj ne treba poznavati, oni su potrebni u samoj fabuli kako bi ona išla dalje svojim tijekom. Tako je važna teta Branka ili Markov tata u romanu *Zeleni pas* jer Vlatka koristi njihovu bliskost s obitelji kako bi namakla novac potreban za drogu. Kroz njih čitatelj spoznaje ovisničke „pipke“ i kako nitko nije siguran od njih. Naime, Vlatka teti Branki govori da je majka bolesna i da joj je potreban novac dok je Markovom ocu izrekla laž koja će ozbiljno uzdrmati prijateljstvo najboljeg prijatelja Marka i junakinje. U nastojanju da dobije novce Vlatka govori da je baka umrla, a dječak Marko, vezan uz baku, teško podnosi informaciju da junakinja nije podijelila tužnu vijest s njim. Nesporazum je riješen, ali odnos je bespovratno narušen. Odrasli likovi žele čvrste temelje, ali kao što generacije djece 21. stoljeća nisu zaštićene od neprilika suvremenog svijeta tako ni odrasli nisu imuni. Današnje međugeneracijske granice su ponekad upitne. Današnji roditelji, ljudi srednjih godina, priklonjeni su digitalnim medijima. Utjecaj medija na majku u

romanu *Draga mama* je očit iako to nije eksplicitno navedeno u samoj fabuli te ona radije bira vlastitu „sreću“ no sreću svoje obitelji. Možda se nikada ne bi odvažila na takav korak da nije imala podršku ljubavnika Željka koji je u fabuli romana dobio ulogu „vjetra u leđa“ u majčinoj odluci. Oskvrnjenu obitelj iz nevolja (otac ostaje bez posla) izvlači otac junakinjine prijateljice te nudi posao i stanovanje posrnuloj obitelji. Događaji poprimaju novi smjer te i ovaj roman završava optimistično.

Pripovjedačice su adolescentice pa samim tim i školske obveznice. Likovi profesora se rijetko spominju pa tako u romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* razrednik je spreman ratovati za djecu i s cijelom zbornicom ako uredba dok ostali profesori nemaju informaciju o roditeljskoj smrti uključujući i ravnatelja. Niti profesori u romanu *Zeleni pas* nisu poštovani od strane junakinje nego ih više smatra mučiteljima no prenositeljima znanja. „Ne samo da mi je dala prvu jedinicu u životu, nego mi je i posve promijenila život.“ (Mihelčić, 2009:43) U romanu *Draga mama* razrednica, kad upozorova na lošije ocjene ili kad junakinju obavještava o anonimnoj prijavi o mogućoj homoseksualnoj vezi njezina oca, pritom izražava vidljivo čuđenje i nelagodu spomenutom situacijom.

Kompleksnost likova i njihova zastupljenost u fabuli u službi su prenošenja poruke mladom čitatelju. Nada Mihelčić je u vlastitom eseju *Pisac za djecu i mlade – nimalo lak posao* (2012) izrazila duboko vjerovanje da pisac za djecu i adolescente ne može pobjeći od moralne odgovornosti za poruke koje odašilje pa je primijetila sve veći broj pisaca koji svojim djelima ukazuju djeci kako prevladati probleme, gdje tražiti saveznike, a iznad svega jačati dječje samopoštovanje kroz romane koji odašilju sliku stvarnog vremena.

9. Zaključak

Pisanje obiteljskog romana je izazov, a ako je namijenjen adolescentima izazov je utoliko veći. Književnost za adolescente još uvijek traži svoju terminologiju koja nije opterećena prijašnjim vremenima pa se u ovom radu upotrebljava termin književnost za adolescente prema zaključcima autorica knjige Uvod u dječju književnost (2015). U radu se analizirana tri romana Nade Mihelčić, a to su kronološki Bilješke jedne gimnazijalke (2005), Zeleni pas (2009) i Draga mama (2015). Sva tri romana nose teške teme koje su do devedesetih godina prošlog stoljeća bile zastupljene u vrlo malom broju. Mihelčić u svojim romanima piše o ovisnicima, smrti, razvodu i napuštanju obitelji. Postavlja se pitanje što je uopće danas tabu tema jer su knjige o smrti i razvodu postale uobičajene posebno uplivom inozemnih autora. Napuštanje obitelji od strane majke u potrazi za vlastitom srećom, koje Mihelčić opisuje u romanu Draga mama predstavlja novinu i izlazak van okvira hrvatske književne scene. Narkomanija, smrt i razvod životne su teme, produkt su suvremenoga svijeta i kao takve trebaju biti zastupljene u književnosti za adolescente jer knjige mogu biti i lijek. Nada Mihelčić je napisala roman Bilješke jedne gimnazijalke u zreloj dobi. Možda je i dob pridonijela njenoj odluci da analizirani romani imaju naglasak na obiteljskoj strukturi iako su glavne junakinje adolescentice. Odrasli likovi su sastavni dio obitelji pa bila to i nepotpuna obitelj. Mihelčić ih ne prikazuje kao savršene društvene pojedince. S tako teškim temama, savršenstvo roditelja bi se činilo poput utopije, a sam roman ne bi predstavljao ništa doli dociranje. Iako se dociranje osjeća u pojedinim dijelovima njezinih romana, Mihelčić zasigurno uspijeva mladog čitatelja navesti na razmišljanje. Na neki način, njezini romani su i kritika svijetu odraslih koji u svojim traženjima zaboravljaju na prijeko potrebne razgovore s djecom jer je komunikacija odraslih likova s djecom često autoritarna iako živimo u vremenima u kojem je dječji glas puno glasniji.

Ženski odrasli likovi su naglašeniji, kako u svojim verbalnim dramama tako i u svojoj neverbalnoj komunikaciji. Odrasli likovi u romanu Bilješke jedne gimnazijalke su razumniji što je očekivano jer su ispričani kroz sjećanja djevojke koja ih je izgubila kada su joj bili najpotrebniji. U druga dva analizirana romana majke su žrtve te radije biraju takvu ulogu no uloge snažnih žena. Ženski lik majke posebno je naglašen u romanu Zeleni pas gdje otac dolazi do izražaja samo u pojedinim situacijama ili kao podrška. U romanu Draga mama odnos majke i kćeri je temelj romana iako je u ovom

romanu i otac dobio kompleksniju ulogu. Čitanjem tog romana nisam se mogla oteti dojmu da majka predstavlja suprotnost majke I. B. Mažuranić u djelu Šuma Striborova. Majka u romanu Draga mama ostavlja obitelj zbog vlastite sreće. Iako su teme romana suvremene u temeljima su to tradicionalne obitelji. Ostali odrasli likovi u romanima su u službi fabule te u svojoj jednostavnosti predstavljaju metaforu dobrih i loših krajnosti. Romani su nastali u periodu od deset godina i velika je razlika u odraslim likovima. Stječe se dojam da se u njezinom zadnjem romanu Draga mama, objavljenom posthumno, brišu granice djece i roditelja ili da su vrata međugeneracijskog odnosa sve uža. S tim romanom Mihelčić je zasigurno otvorila vrata nekom novom prikazu obitelji u kojima i odrasli likovi u međusobnoj interakciji s djecom rastu i razvijaju se, a mladom biću šalju poruku kako prevladati probleme generacijskog jaza.

Literatura

- Bakija, Katja (2006) „Slika obitelji u suvremenoj hrvatskoj književnosti za djecu“, U: Pintarić, A., ur. *Zlatni danci 7*. Osijek :Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, Matica hrvatska Osijek. str.189 – 195.
- Bjelčić R., Đokić A. (2009) *Glavni junak - tinejdžer! : antologija hrvatske proze za mlade 1991.-2008*. Zagreb: Knjiga u centru.
- Björklund, Jenny (2018) Killing Family Joy: Mothers on the Run in Twenty-First Century Swedish Literature. *Women's Studies*, Vol. 47, No. 8, p. 806–828.
- Bošković, Ivan (2006) „Tema obitelji u dječjoj književnosti“ U : Pintarić, A., ur. *Zlatni danci 7*. Osijek :Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, Matica hrvatska Osijek. str. 19 -25.
- Čičko, Hela (2002) „Knjiga kao lijek“ U: Javor, R., ur. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 39 – 44.
- Grosman, Meta (2010) *U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću*. Zagreb: Algoritam.
- Hameršak M., Zima D. (2015) *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international. d.o.o.
- Haramija, Dragica (2002) „Smrt u prozi za djecu i mladež“ U: Javor, R., ur. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 30 – 38.
- Hranjec, Stjepan (1998) *Hrvatski dječji roman*. Zagreb. Znanje.
- Hranjec, Stjepan (2006) „Obitelj u hrvatskom dječjem romanu“ U: Pintarić, A., ur. *Zlatni danci 7*. Osijek :Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, Matica hrvatska Osijek. str. 27 – 38.
- Hranjec, Stjepan (2002) „Tematski kompleks hrvatske dječje književnosti“ U: Javor, R., ur. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 66 – 71.
- Kos-Lajtman, Andrijana (2015) „Otvoreno pismo Nade Mihelčić“ u *Draga mama*. Zagreb: Naklada Ljevak. Str.135 – 142
- Lavrenčić Vrabec, Darja (2002) „Bol odrastanja: droge, seks i ...“ U: Javor, R., ur. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 7 – 21.
- Mihelčić, Nada (2005) *Bilješke jedne gimnazijalke*.Zagreb: Naklada Ljevak.

- Mihelčić, Nada (2015) *Draga mama*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Mihelčić, Nada (2009) *Zeleni pas*. Zagreb: Naklada Lukom.
- Mihelčić, Nada (2012) „Pisac za djecu i mlade – nimalo lak posao“ U: Javor, R., ur. *Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade*. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Hrvatski centar za dječju knjigu, Hrvatska sekcija IBBy-a. str. 31 – 36.
- Mustapić, Marko (2012) „Međugeneracijski dijalog u mijenama suvremenog društva - u rascjepu između knjige i interneta“ U: Javor, R., ur. *Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade*. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Hrvatski centar za dječju knjigu, Hrvatska sekcija IBBy-a. str. 5-15.
- Saksida, Igor (2002) „Nešto nečuveno : tabu teme u slovenskoj dječjoj poeziji od narodne pjesme do današnjih dana“ U: Javor,R., ur. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 45 – 65.
- Solar, Milivoj (2005) *Teorija književnosti*. Zagreb. Školska knjiga
- Težak, Dubravka (2005) „Pogovor – Slatkogorka žudnja za odrastanjem“ u *Bilješke jedne gimnazijalke*. Zagreb: Naklada Ljevak.str. 307 – 310.
- Tomaševski, Boris (1998) *Teorija književnosti*. Zagreb. Matica hrvatska.
- Tolstoj, Lev Nikolaevič (2004) *Ana Karenjina*. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, Dubravka (2004) „Suvremena angažirana priča za maldež“ U: Javor, r., ur. *Književnost i odgoj*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str.38 – 46.
- Vrcić Mataija, Sanja (2006) „Obiteljski diskurs u dječjim realističnim proznim djelima o Domovinskom ratu“ U : Pintarić, A., ur. *Zlatni danci 7*. Osijek :Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, Matica hrvatska Osijek. str. 39 – 56.
- Zima, Dubravka (2002) „Spolni identitet i stereotipi : jesu li spolne uloge tabuizirane u hrvatskoj dječjoj književnosti? U: Javor,R., ur. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*.. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. str. 80 – 89.
- Zima, Dubravka (2012) „Kvalifikacije za dijalog : pravo na (razg)govor, oblikovanje adolescencije, obiteljska kompetencija i stigma neuspjeha : čitanje Zelenog psa Nade Mihelčić“ U: Javor, R., ur. *Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade*. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Hrvatski centar za dječju knjigu, Hrvatska sekcija IBBy-a. str. 25 – 29.

Mrežne stranice

E-lektire, https://halynina-e-knjiznica.webnode.hr/_files/200000065-7e68c7e68f/mihelcic_biljeske-jedne-gimnazijalke_0.pdf, 18.6.2020.

Gradska knjižnica Rijeka, <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Lokacije/Zupanijskibibliobus/Novosti/Nada-Mihelcic-Potaknimo-djecu-da-misle-svojom-glavom>, 12. 8. 2020.

Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade,
<http://www.hdkdmklubprvihpisaca.hr/mihelcic-nada/>, 25.6. 2020.

Itković, Z. (1995). Roditelji kao odgojitelji, Uloga obiteljskog odgoja u prevenciji zloupotrebe droga. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19)), 575-586. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/32360>, 14.7.2020.

Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S. i Brajša-Žganec, a. (2002). Stilovi roditeljskoga odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja*, 11 (2-3 (58-59)), 239-263. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/19687>, 29.6.2020.

Vrcić-Mataija, S. (2015). Obiteljski roman u hrvatskoj dječjoj književnosti devedesetih godina prošloga stoljeća. *Hum*, 10 (13), 135-162. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/216843>, 2. 9. 2020.

Vrselja, I. i Glavak Tkalić, R. (2011). Odnos između rizičnog i delinkventnog ponašanja, nekih obiteljskih kontekstualnih čimbenika i roditeljskih odgojnih metoda. *Kriminologija & socijalna integracija*, 19 (1), 51-62. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/67789>, 29. 6. 2020.

Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)